

Lägg på ett kol eller brinn ut!

– En studie kring eldsjälar och socialt stöd

Klaudia Radman

Robert Skaresund

Handledare: Anders Persson

Prop up or burn out!

- A study among Soles of Fire and social support

C-uppsats, 15 högskolepoäng

Hälsopromotionsprogrammet

Institutionen för omvårdnad, hälsa och kultur/Högskolan Väst

Vårterminen 2009

Abstrakt

Det finns de individer som på grund av deras uthållighet och engagemang beskrivs som eldsjälar. De uppmärksammas ofta i samband med utvecklingsarbeten och framstår som nödvändiga för arbetets innovativa progression. Eldsjälarna uppfattas som betydelsefulla resurser för olika verksamheter men engagemanget har under senare år uppfattats kunna ha ett dyrbart pris. Vissa blir mer engagerade av att arbeta i motvind, men inte alla. Flera potentiella eldsjälar klarar inte av den långvariga stressen utan bränner ut sig. Studien syftar till att bidra med förståelse kring det sociala stödets påverkan på eldsjälares engagemang. Genom att arbeta utifrån en hermeneutisk narrativ metod söker vi redogöra för ett mönster för hur det sociala stödets direkta och indirekta effekter främjar engagemangets utvecklingsprocess. Studiens narrativa och därigenom socialkonstruktivistiska prägel har påverkat hela processen för hur det empiriska underlaget har inhämtats till hur resultatet har skildrats. Resultatet visar att socialt stöd med dess olika effekter främjar och i vissa fall även fungerar som en förutsättning för engagemangets utveckling.

Nyckelord: socialt stöd, eldsjäl, engagemang, narrativ metod, hermeneutik, tolkning

Abstract

There are individuals that because of their tenacity and commitment are defined as Souls of Fire. They are often associated with developmental work and are seen as essential to the innovative progression of the work. They are appreciated as important resources to variable activities, but their commitment has up to the recent years been perceived to have severe consequences. Some become more committed when working under high pressure, but not every one. Several potential Souls of Fire can not cope with the prolonged stress, they tend to burn out. The aim of this study is to contribute to the understanding of how social support effects the commitment of an individual. By using a hermeneutic narrative method we try to demonstrate a pattern that shows how the main effect and buffering effects of social support promotes the process of the commitment. The narrative and therefore social constructive approach has affected the entire process of empirical data collection to the presentation and analysis of the results. The result shows that social support and its effects promotes and is essential to the development of commitment.

Keywords: social support, Souls of Fire, commitment, narrative method, hermeneutic method, interpretation

Innehållsförteckning

Inledning och Bakgrund	4
Eldsjälen, en viktig resurs i utvecklingsarbeten	4
Engagemangets dilemma	4
Studiens ändamål	5
Forskningsfrågor	5
Teoretisk ram.....	6
Narrativ teori.....	6
Centrala begrepp och tidigare forskning.....	7
Eldsjälen.....	7
Socialt stöd.....	7
Socialt stöd, stress och hälsa	9
Metod	10
Empirisk insamling	11
Urval	12
Etiska ställningstaganden.....	12
Validitet och reliabilitet.....	13
Analysmetod	14
Analysresultat	15
Berättelsen om Majken	16
Berättelsen om Pelle	25
Diskussion och slutsatser	33
Om metoden.....	33
Om resultatet.....	34

Litteraturförteckning

Bilaga 1. Informationsbrev

Bilaga 2. Intervjumall

Inledning och bakgrund

I följande kapitel presenteras en inledning och bakgrund till studien för att placera den i ett större sammanhang. Det första avsnittet handlar om var ifrån vi hämtat impulser och uppslag till studien för att följas av en beskrivning av det sammanhang där vi skapat vår övergripande frågeställning och därigenom studiens syfte. Det sista avsnittet tydliggör studiens syfte och de frågeställningar som den avser att diskutera.

Eldsjälen, en viktig resurs i utvecklingsarbetet

I utvecklingsarbeten är det inte ovanligt att enskilda individer medverkar med ett ovanligt starkt personligt engagemang och de får ofta ett stort inflytande kring hur utvecklingsarbetena genomförs. Dessa individer kallas ofta eldsjälar och skiljer sig från den egocentriske entreprenören och dennes revirbevakande av sina idéer. De verkar ha en drivkraft som ligger utanför det ekonomiska och sociala intresset. Det är ambitionen att utveckla någonting som ligger dem varmt om hjärtat och där de trots motstånd inte backar utan försöker se möjligheterna istället. Georg Uggelberg (2004) beskriver den genuine eldsjälen som en generös och tålmodig pedagog (2004:39). Åke Philips (1988) är ett av de få stora namnen i Sverige som har forskat kring ämnet och hans engelska översättning är *Souls of Fire*. För övrigt har vi inte stött på någon engelsk översättning av begreppet. I hans doktorsavhandling med just huvudtiteln *Eldsjälar* ger han sin tolkning över hur dessa individers olika arbetsmetoder kan variera och även varför de engagerar sig i utvecklingsarbeten. Han uppmärksammar även en risk i eldsjälarnas engagemang. Den brinnande entusiasm som stärker individen att bli en eldsjäl och ger denne kraft att engagera sig kan även resultera i att individen stöter på problem (Philips 1988:165-167). Han berör en problematik som Kristina Palm (2008) inriktar sin doktorsavhandling på. *Det riskabla engagemanget*, som är avhandlingens huvudtitel, visar på att ett starkt engagemang kan innebära problem när en krissituation uppstår. Det finns en risk att eldsjälen genom sitt extrema engagemang kan riskera att bränna ut sig. Hon beskriver hur eldsjälen är beroende av ett tillåtande klimat för att lära av sina erfarenheter (2008:208-210). Ett sätt att bryta den onda cirkeln kan enligt Palm vara att chefer ger behövligt stöd (2008:199).

Engagemangets dilemma

Palm (2008) betonar paradoxen att det som tändar eldsjälen även kan vara det som orsakar utmattning hos individen (2008:184). Philips (1988) beskriver samma fenomen i sin studie. De konstaterar att en energisk eldsjäl som inte är öppen för hur hela den omgivande situationen ser ut eller för de konsekvenser dennes handlande för med sig, riskerar att ryckas med i arbetet så att hon eller han varken bidrar till att uppnå målen eller kan upprätthålla sin egen hälsa. Eldsjälen riskerar istället att bränna ut sig. Philips menar att eldsjälen bör lägga stor vikt vid sin egen utveckling (1988:167), och Palm påpekar att detta endast är möjligt genom samverkan med andra individer, genom ett tillåtande klimat (2008:208-210). Inger Sahlin (1996) betonar risken att individen åtar sig, men även tilldelas fler uppgifter än vad som inryms inom deras kontroll. Klarar de inte av att hantera uppgifterna så kan det leda till att de blir stressade av dem (1996:153). Att arbeta i en situation som präglas av stress kan i förlängningen hindra individens möjlighet till utveckling. Robert Karaseks krav-

kontrollmodell, som är vidareutvecklad tillsammans med Töres Theorell vid Karolinska Institutet, påpekar faran med för höga krav i förhållande till individens handlingsutrymme, eller med andra ord individens kontroll över arbetets utförande. Men individer som har stort handlingsutrymme klarar inte bara av högre krav, utan kan även i vissa fall faktiskt stimuleras av dem (Allvin et al. 2006:140-141). I yttersta fall kan individen stimuleras så mycket att denne helt absorberas av uppgiften och engagerar sig så till den grad, att upplevelsen av att det bara är nuet som är betydelsefullt infinner sig. Denna starka upplevelse av att ha kontroll över och vara helt engagerad i en situation kallar Mihaly Csikszentmihalyi för *Flow* (2004:34, 60). Viktiga förutsättningar för *Flow* är att målsättningarna är tydliga och att de stämmer väl över ens med individens innersta värderingar som ofta innebär att bygga upp ett bättre samhälle eller på något sätt hjälpa andra människor (Csikszentmihalyi 2004:34-35, 251-252). I direkt motsats till *Flow* och i de fall där någon blir alltför starkt engagerad och känner sig överväldigad av de emotionella krav som andra ställer, kan det leda till emotionell utmattning, vilket är kärnan i utbränningssyndromet som Christina Maslach myntade i mitten av 1970-talet (Palm 2008:196, Maslach 1985:12, 17). Syndromet beskrevs egentligen först av psykiatern Herbert Freudenberger 1974, som en tilltagande kraftlöshet följt av en minskad arbetsmotivation som resulterade i att flera fysiska och psykiska symptom började dyka upp. Men oberoende av Freudenberger och då ungefär samtidigt så bedrev socialpsykologen Maslach forskning i Kalifornien, kring hur vårdpersonal hanterar svår stress i arbetet. Resultatet visade likt Freudenbergers beskrivning att viss personal benämndes som utbrända och framställdes vara i en slags identitetskris (Währborg 2002:43-44). Utbränning är enligt Maslach (1985) en reaktion på långvarig daglig stress och hon förklarar det som ett syndrom med emotionell utmattning, depersonalisering och nedsatt personlig prestation som kan förekomma hos individer som arbetar med andra människor på något sätt. Med depersonalisering menar Maslach att individerna framhåller en sorts okänslig, nästan omänsklig inställning till andra människor. De förväntar sig det värsta och uppfattas tycka direkt illa om dem (Maslach 1985:12-13, 22). Att eldsjälur bränner ut sig är inte ett ovanligt problem (Sahlin 1996:153).

Vårt perspektiv och intresse för eldsjälur samt den problematik som kan förknippas med dessa och som ligger till grund för denna studie är således hämtat från Kristina Palms och Åke Philips avhandlingar. Fokus i vår studie ligger på hur engagemanget hos eldsjälur utvecklas och påverkas av socialt stöd från omgivningen. Uppsatsen utgår från engagemangets ovan nämnda problematik för att försöka förstå det sociala stödets främjande egenskaper genom att utgå från elva eldsjälurs erfarenheter och upplevelser av olika former av socialt stöd.

Studiens ändamål

Med engagemangets dilemma i tankarna blir således syftet med studien att bidra med förståelse kring hur det sociala stödet påverkar eldsjälurs engagemang. Socialt stöd kommer i studien att definieras genom emotionellt, instrumentellt, informativt och värderande stöd.

Forskningsfrågor

Hur påverkar det sociala stödet eldsjälurnas engagemang?

- Vilket stöd upplever eldsjälurna att de får av sin omgivning?
- Var upplever eldsjälurna att det sociala stödet kommer ifrån?
- Vilken effekt har det sociala stödet på deras engagemang?

Teoretisk ram

I detta kapitel följer en beskrivning av studiens teoretiska ram, eller med andra ord de glasögon med vilka det empiriska materialet tolkas och analyseras genom. Studien syftar till att bidra med förståelse kring det sociala stödets påverkan på eldsjälares engagemang och kommer att baseras på deras berättelser kring erfarenheter och lärdomar. Därför inleds kapitlet med ett avsnitt kring narrativ teori för att följas av definitioner och tidigare forskning kring begreppen eldsjäl och socialt stöd.

Narrativ teori

Det narrativa forskningsfältet växte fram under tidigt 1980-tal som ett led i att intresset för språkets roll inom kunskapsbildningen ökat. Anna Johansson (2005) betonar att kärnan i alla narrativa studier är dess tolkande karaktär vilket gör att den har en stark koppling till den hermeneutiska forskningstraditionen (2005:27). Att kommunicera genom berättelser är ett grundläggande sätt att skapa mening och betydelse hos de villkor och händelser som människor möter. Berättelseformen är en vanlig datainsamlingsform som framför allt ingår inom kvalitativ forskning. Berättandet, eller narrativet kan definieras som "En kognitiv struktur som för samman enskilda handlingar till en sammanhållen intrig" (Mattingly citerad i Granskär & Höglund-Nielsen red. 2008:189). Intrig kan i narrativa sammanhang förstås som det sätt på vilket mening skapas genom berättelser.

[...] det vill säga att händelser, erfarenheter, företeelser, fakta och önskningar sammanlänkas till något med betydelse och mening. Istället för att beskriva världen i termer av "en sak efter den andra" blir världen en plats där saker relateras till varandra och hänger ihop; "en sak på grund av en annan". Genom att företeelser länkas till varandra skapas möjliga sätt att förstå skeenden och omständigheter (Heuchmemer citerad i Granskär & Höglund-Nielsen red. 2008:190-191).

Narrativen betraktas som en förutsättning för social utveckling, vilket innebär att "[...] berättelser styr och formar vårt sociala handlande och våra identiteter" (Johansson 2005:94). Narrativen blir på så vis mer än bara återberättade historier, de blir en aktiv del i konstruktionen av den sociala verkligheten. Hur vi handlar i en viss situation beror på hur vi tolkar och passar in den aktuella situationen i vår mer övergripande livsberättelse. Det är vår livsberättelse, med dess olika erfarenheter som bildar flera kortare berättelser, som utgör grunden för de olika handlingsalternativ som framstår som möjliga i relation till omgivningen. Men en livsberättelse är också på sätt och vis normativ, vilket innebär att alla händelser inte värderas på samma sätt. Utan vissa händelser ges mer betydelse och plats än andra.

Utifrån värderande tolkningsramar väljer vi vilka händelser, erfarenheter, karaktärer och sociala faktorer som skall ses som väsentliga. En intrig måste vara tematisk, dvs. den organiseras utifrån ett eller flera teman som bestämmer vilka händelser som skall lyftas fram och hur de ska ges mening (Johansson 2005:95).

Hur människor uppfattar sig själva, sin identitet, blir ju då avgörande för att förstå varför människor handlar så som de gör. Detta socialkonstruktivistiska perspektiv ligger som grund för studien och dess genomförande. Det påverkar således vilka val av metoder som kan vara lämpliga för att svara på studiens syfte och hur resultatet framställs.

Centrala begrepp och tidigare forskning

Eldsjälen

Det som speciellt karaktäriserar eldsjälen är dennes extrema engagemang (Palm 2008:31, Sahlin 1996:147, Philips 1988:7, Uggelberg 2004:36). Sahlin (1996) beskriver eldsjälar som engagerade individer som oftast förknippas med förnyelse eller förändring, men det kan även handla om människor som arbetar för att upprätthålla ett arbete inom föreningslivet. Hon sammanfattar eldsjälen i en definition, som ” en person vars själ brinner för verksamheten” (Sahlin 1996:144-147).

Flera studier visar på att utvecklingsarbeten är beroende av eldsjälarnas engagemang och deras uthållighet (Palm 2008:183, Philips 1988:165, Uggelberg 2004:35, Sahlin 1996:148) och då särskilt vid arbetets uppstart (Palm 2008:186, Sahlin 1996:150). Sahlin (1996) framhåller eldsjälen som en igångsättare vid projektarbeten men betonar att projekten oftast får fotfäste först när eldsjälen lyckas involvera andra i dem. Eldsjälens arbete kan uppfattas som ovärderligt men projekten måste utvecklas mot mer kollektiva former för att inte riskera att bli för sårbara och beroende av eldsjälarnas entusiasm (1996:151-153). Georg Uggelberg (2004) lägger vikten på eldsjälens förmåga att entusiasmera sin omgivning. Han beskriver eldsjälen som en pedagog.

De har förmågan att engagera andra människor och överföra sin egen eld och sitt engagemang till andra, även om det krävs uthållighet eftersom förändringar inte nödvändigtvis alltid leder till förbättringar för alla (Uggelberg 2004:35).

Philips (1988) har i sin doktorsavhandling *Eldsjälar - En studie av aktörskap i arbetsorganisatoriskt utvecklingsarbete* definierat individerna som engagerade och kreativa ledare.

Eldsjälar kallas de personer som engagerar sig starkt i en aktivitet eller verksamhet. De drivs av en brinnande entusiasm. I ett utvecklingsarbete kan eldsjälar och deras insatser ha en stor betydelse för att arbetet ska leda till innovativa förändringar (Philips 1988:1).

Han förklarar eldsjälarnas engagemang genom att de har ett starkt behov av delaktighet och att de försöker förhålla sig på ett sätt som bekräftar bilden av en människa som vill skapa och förändra en verklighet, som är gemensam med andra människor. Eldsjälen försöker förändra omvärlden så att den stämmer överens med de egna idéerna om hur omvärlden bör se ut. Detta kan hon eller han göra dels genom att själv aktivt arbeta för att förändra denna omvärld, men även genom att försöka påverka hur andra människor uppfattar den (Philips 1988:137).

Socialt stöd

James House (1981) har studerat det sociala stödets effekter vid olika typer av stress på arbetsplatsen och beskriver socialt stöd som ett eller flera mönster av sociala relationer. I våra vardagliga liv utvecklar vi sociala nätverk och andra sociala stödresurser som vi har till förfogande om behov uppstår. Alla människors behov av socialt stöd varierar dock, det finns

tillfällen där det är avgörande för hälsan och det finns tillfällen där behovet är näst intill obefintligt (House 1981:129; Währborg 2002:76). Det är dock inte enkelt att finna någon entydig definition på socialt stöd. Det finns en mängd olika definitioner som stödforskare genom tiderna har formulerat. Hedin (1994) framhåller en av de första definitionerna som kommer från Sidney Cobb. Han utgår från mottagarens upplevelse av socialt stöd och att denne får stödet genom information från omgivningen.

Emotional support is information that one is cared for and loved, esteem support is information that one is valued and esteemed and network support is information that one belongs to a network of mutual obligation (Sidney Cobb citerad i Hedin 1994:29).

Alan Vaux (1988) menar å sin sida att det rör sig om ett metabegrepp som innehåller flera urskiljbara begrepp, som t.ex. stödjande nätverksrelationer, stödjande handlingar och subjektiva upplevelser av stöd. Dessa tre faktorer länkar Vaux ihop i ett dynamiskt samspel mellan individen och dennes omgivning.

Social support is seen here as a complex transactional process involving an active interplay between a focal person and his or her support network (Vaux 1988:29-30).

Beroende på situationens karaktär och individens stödbehov så är vissa stödkällor mer betydelsefulla än andra. Inom stödforskningen skiljer man på formella och informella stödkällor, där de informella källorna som bl.a. familjen, vänner och kollegor anses som de bäst hälsofrämjande formerna av socialt stöd. Det är vanligt att formella stödkällor bidrar med instrumentellt stöd i form av direkta resurser, problemlösning eller genom kognitivt stöd för att hantera svåra situationer. De informella stödkällornas stöd innehåller till stor del överförande av energi och motivation genom relationen samt stödhandlingar av emotionell och praktisk slag (Hedin 1994:182). En av de forskare som har kategoriserat olika former av stöd efter dess funktioner är just James House. Han har undersökt stöd från olika informella stödkällor och funnit olika konsekvenser för hälsan vid olika typer av stöd (House 1981:70-85). Av de kategorier som studierna har resulterat i har House skapat fyra huvudkategorier som motsvarar olika typer av socialt stöd.

- (i) Emotionellt stöd innebär att man förmedlar omtanke, empati, kärlek och förtroende för någon annan individ och ses av House som den viktigaste stödtypen.
- (ii) Det instrumentella stödet är det klart mest skilda från det emotionella stödet, då det innebär att på ett praktiskt och handgripligt sätt ge stöd, men är ett stöd som kan ha negativ effekt på hälsan. Praktisk hjälp kan skapa stress hos mottagaren om denne inte är trygg med stödgivarens motiv. Det instrumentella stödet kan även innefatta ekonomiskt stöd (House 1981:23-25).
- (iii) Informativt stöd är det som är svårast att definiera och skilja från de andra. Det innebär att erbjuda individen information som denne kan använda för att orka med

eller på egen hand finna vägar för att lösa eventuella problem. Det innebär självhjälpsinformation snarare än direkt problemlösning.

- (iv) Den fjärde kategorin bland de olika typerna av stöd innefattar enbart informationsöverföring och är ett slags värderande stöd. Det innebär att ge feedback som individen behöver för att värdera sig själv eller den situation denne befinner sig i (House 1981:24-25).

Socialt stöd, stress och hälsa

Socialt stöd kan direkt främja hälsa och välmående för att det påverkar viktiga mänskliga behov av trygghet, social kontakt, godkännande, tillhörighet och ömhet, men det kan även påverka hälsan indirekt genom en så kallad buffertprincip (Cobb 1976:300-312, Hedin 1994:28, House 1981:7, 83, Karasek & Theorell 1990:135-140). Positiva effekter av stöd på hälsan kan balansera negativa effekter av stress och i stället främja arbetsrelaterad motivation och engagemang vilket inom stödforskningen kallas huvudeffekthypotesen. Den andra huvudlinjen inom forskningen är den så kallade bufferthypotesen vilken innebär att socialt stöd skyddar individen från stress och andra påfrestningar. Stödet fungerar som en buffert runt individen och medverkar till att individen kan hantera och bemästra den stressande situationen bättre. Det var i mitten av 1970-talet som forskning kring sambanden mellan sociala relationer och hälsa tog fart och det var Sidney Cobb (1976) som förespråkade bufferthypotesen (1976:300-312, Hedin 1994:28). En bufferteffekt innebär att det sociala stödet fungerar som en direkt skyddsfaktor mot stress. Cobb var bland de första att definiera socialt stöd och han menade att socialt stöd underlättar bemästrandet av kriser och förändringar i livet. Genom hans arbete kunde senare Gerald Caplan konstatera att det är de sociala relationerna runt individen som spelar stor roll för utgången av förändringar och livskriser. Det informella stödsystemet har i regel en hög omsorgskapacitet och fungerar bättre förebyggande än den professionella vården (Hedin 1994:25). Östergren (1990) beskriver hur Nuckolls följde kvinnor under deras graviditet och förlossning och studerade sambandet mellan graviditets- och förlossningskomplikationer och psykosocial omgivning. Beroende på om de hade dåliga eller goda psykosociala tillgångar och få eller många stressfulla livshändelser, delade han in kvinnorna i fyra grupper. Det visade sig att en av grupperna skilde sig betydande från de andra. Det var den grupp som både hade många stressfulla livshändelser och dåliga psykosociala resurser, där en stor del av kvinnorna hade komplikationer under graviditeten eller förlossningen till skillnad från resten av grupperna. Nuckolls resultat innebar ett genombrott för forskningen om den psykosociala omgivningens betydelse för hälsa, då man insåg att det är viktigt att inte bara titta på stressorerna utan även på de faktorerna i den psykosociala omgivningen som bidrar till hälsa/ohälsa. Här riktades uppmärksamheten mot det som Nuckolls kallade psykosociala tillgångar, vilket idag påminner starkt om det vi kallar socialt stöd. (Nuckolls, Cassel & Kaplan 1972 se Östergren 1990:6-7). En av de första som systemiskt studerade socialt stöd var Ben Gottlieb. I slutet av 1970-talet intervjuade han ensamstående mödrar om vilket socialt stöd de behövde, men också vilket stöd de uppfattade att de fick från sitt sociala nätverk. Genom att intervjua såväl stödgivare som mottagare uppmärksammades stora skillnader i uppfattningar hos de olika parterna. Det vanligaste var att stödgivaren beskriver att denne ger mer stöd än vad mottagaren har upplevt att man har

tagit del utav. Därför skiljer man i senare studier på just upplevelser av stöd och de faktiska stödhandlingarna (Hedin 1994:26-27). I en annan studie som gjordes under 1970- talet studerade man relationer mellan personal och chefer, men även relationerna personalen emellan. Man fann att negativa effekter av stress i arbetsmiljön kunde minskas av olika typer av socialt stöd. Man fann även att personer med ett bra socialt stöd kände sig mindre oroliga, upplevde mindre depressiva symtom, var mindre kroppsligt sjuka och var mindre irriterade (La Rocco, House & French 1980 se Östergren 1990:16-17). House (1981) poängterar att ett socialt stöd på arbetet kan påverka individens funktion och hälsa även utanför arbetet. Han menar att gränsen mellan arbete och fritid är väldigt flexibel:

[...] in many social situations and for many individuals social support can and does reduce the experience of stress, improve health, and/or buffer the impact of stress on health. This fact makes it reasonable to hope and expect that social support can have similar salutary effects in work settings as well. Second, the boundary between work and nonwork is highly flexible and permeable. Nonwork stress and support can affect workers functioning and health on the job while work-related stress and support can affect people's functioning and health outside of work (House 1981:57).

Man bär ofta med sig sina problem från hemmet till arbetet, likväl som den arbetsrelaterade stressen följer med hem. Ett socialt stöd från familj, vänner och släkt kan på så vis påverka individens möjligheter att anpassa sig till den arbetsrelaterade stressen (House 1981:57-58). En undersökning i Kalifornien visade att de psykosociala arbetsmiljöfaktorerna var dominerande bestämningsfaktorer för hälsotillståndet (Alcalay & Pasich 1983 se Östergren 1990:17-18).

Metod

För att svara på syftet om hur socialt stöd påverkar eldsjälens engagemang inspireras studiens metod av det hermeneutiska forskningsfältet till den grad att den bygger på tolkning och ett ständigt korrelerande mellan delar och helhet. Kapitlet inleds med att redogöra för studiens hermeneutiska och narrativa ansats vilken till viss grad bestämmer insamlingsmetod och analysmetod, vilka redogörs i enskilda följande avsnitt. Vi redogör för urvalet av eldsjälar och hur de stämmer överens med ovan nämnda definitioner och beskrivningar, vilket följs av ett avsnitt som berör studiens etiska överväganden och ambitioner. Metodkapitlet avslutas med ett avsnitt som avser att tydliggöra hur det empiriska materialet har analyserats.

Vi har intervjuat 11 individer som för oss har beskrivits som eldsjälar. Att förstå eldsjälarnas livsvärld med stöd av 11 stycken entimmes intervjuer, kan verka föga rimligt. För att bidra med förståelse kring hur det sociala stödet påverkar eldsjälarnas engagemang utgår studien från en hermeneutisk och narrativ ansats. Studiens ambition är att bidra med en tolkning av eldsjälarnas berättelser, inte att presentera kategorier för hur deras livsvärld är uppbyggd. Inom den hermeneutiska forskningstraditionen är begreppen tolkning och förståelse centrala.

Studiens analysmetod är inspirerad av den hermeneutiska spiralen som innebär en växelverkan mellan en uppfattning av helheten och tolkning av dess delar (Kvale 1997:50-52). Studiens strävan kan förklaras som att försöka se det möjliga i det redan givna, genom att jämföra de 11 intervjuernas grundläggande teman med varandra och försöka förtydliga gemensamma övergripande teman. Studiens narrativa ansats präglas av berättelsens funktion i den sociala konstruktion världen kan liknas vid.

Empirisk insamling

I kvalitativ forskning är insamling av berättelser den kanske vanligaste formen av datainsamling. Vår studie bygger på en intervjuundersökning med elva individer som uppfattas som eldsjälar. Den intervjumetod som användes är vad Annika Lantz (2007) kallar för en riktad öppen intervju. Intervjun kan liknas vid en dialog mellan respondent och intervjuare och där intresseområdet för samtalet är förutbestämt genom några få frågeområden (Lantz 2007:30-33). Vid öppna intervjuer är det viktigt att tänka på att respondentens berättelser alltid är baserade på ett urval av dennes samtliga erfarenheter. Och att man i rollen som intervjuare är med och påverkar detta urval genom att rikta följdfrågor eller visa tecken på ett ökat intresse inför vissa områden (Johansson 2005:30, Alvesson & Deetz 2000:217). Alf Arvidsson (1998) tar även upp de kulturbundna underliggande strukturer som mer eller mindre omedvetet påverkar respondentens sätt att tänka om sitt liv. Det kan handla om kulturella modeller för hur ett liv ska utvecklas, vilket ligger som en ram att passa in livet inom. Det påverkar hur respondenten strukturerar och prioriterar olika händelser före andra (1998:20). Arvidsson påpekar vikten av att vara tydlig med intervjuens syfte.

[...] när intervjun börjar står informanten i en position där frågan gäller ”vad vill intervjuaren veta”, och har då att utgå från dels hur intervjuaren har presenterat sitt syfte, dels hur informanten själv vill styra detaljrikedom och inriktning. Att åstadkomma samstämmighet är inte alltid en omedelbar process (Johansson 1998:23).

Den intervjumall som intervjun byggde på innefattade tre frågeområden kring respondentens livsberättelse, som utgick från deras nuvarande yrkesroll och innefattade deras erfarenheter och ambitioner från det att de fick sin yrkesroll. Samt hur deras engagemang har påverkats under tiden fram till dagen då intervjun ägde rum. Således utgick intervjun från tre teman.

- Respondentens nuvarande yrkesroll.
- Erfarenheter innan nuvarande yrkesroll
- Erfarenheter under nuvarande yrkesroll.

Målsättningen var att respondenterna skulle kunna berätta så fritt som möjligt om sina erfarenheter. Under respektive frågeområde ställdes följdfrågor för att tydliggöra respondenternas stödkällor och hur det sociala stödet har uppfattats (Lantz 2007:30-33, Trost 1997:29). Insamlingsperioden varade under fyra veckor och intervjuerna tog omkring 60 minuter, förutom en som tog 80 minuter och de utfördes på respondenternas arbetsplatser eller i nära anknytning till dem. De bandades med hjälp av en mobiltelefon med diktafonfunktion för att sedan kunna omvandlas till text. På så vis behövde inte koncentrationen inriktas på att föra anteckningar, utan full uppmärksamhet kunde riktas på samtalet. En stor fördel inför analysen är att man får med respondenternas ordval och vad som ordagrant har sagts (Trost 2005:53-54).

Urval

För att komma i kontakt med individer som på gemensam grund kunde identifieras som eldsjälar och då med säkerhet kunna karaktäriseras som individer med ett extremt engagemang, kontaktades en kvinna verksam som centralfigur för utvecklingsarbete med framför allt barn och ungdomar i fokus. Kvinnan kommer i det följande benämnas som studiens gatekeeper. Hon tillsammans med sin kollega identifierade 11 individer som de utifrån gemensamma grunder kunde definiera som eldsjälar. Under en intervju med studiens gatekeeper, där hon beskrev eldsjälarna, framgick det tydligt genom vilka grunder de identifierade individerna.

Ja, för mig är detta eldsjälarna, och det kan naturligtvis vara olika för olika människor [...] Eldsjälarna är någon som har hjärta för det man jobbar med, alltså en tro på det goda. Att utveckla någonting positivt framåt, att se möjligheter, att inte fastna i problemen. Och att inte backa för det när andra liksom stretar emot. Att fortsätta jobba med det när tiderna inte vill riktigt [...] i tron på att det här är viktigt. Det tycker jag är eldsjälsarbete. Eldsjälarna är ju också en sådan som inte syns. Det är inte de som får de stora rubrikerna, får en massa kredit för det. [...] mycket pionjärbeten, alltså när man ska starta upp verksamheter tänker jag. [...] har en drivkraft som ligger utanför lön och arbetskamrater, utan har någonting i sitt hjärta som är större än det. Som väljer just det man jobbar med för att man tror på de frågorna, inte för att det var just det jobbet som var ledigt. [...] Att det är någonting mer som du har med dig, tilltron till möjligheterna att få det här att funka. Det är lite svårt, men så tänker jag om eldsjälarna (gatekeeper).

Denna bild stämde väl överens med de definitioner vi har stött på i litteratur och själva skapat oss. Som vår gatekeeper påpekade så kan det variera något för hur olika människor beskriver och betonar speciella karaktärer hos eldsjälarna. Det viktigaste i urvalet var just att de skulle uppfattas som eldsjälarna av en och samma person och att de inte skulle befinna sig på ett allt för avlägset avstånd. Efter kontakt med eldsjälarna tackade samtliga ja till en intervju för studien och tider för intervju bokades över telefon.

Etiska ställningstaganden

Informationskravet innebär att forskaren har en skyldighet att informera respondenterna om studiens syfte, vad deras uppgift i studien är och vilka villkor de deltar under. Respondenten skall ges information om att deras deltagande är frivilligt och att de har rätt att när som helst avbryta sin medverkan. Forskaren har också en skyldighet att informera om hur materialet kommer att behandlas och offentliggöras. Alla de inlägg som kan tänkas påverka respondenternas villighet att delta skall redogöras (Vetenskapsrådet 2002:7).

Samtyckeskravet innebär att forskaren har en skyldighet att inhämta ett samtycke från alla som kommer att delata i undersökningen angående deras medverkan. Deltagarna har rätt att bestämma under vilka förutsättningar och hur länge de vill delta. De ska även kunna avbryta sin medverkan när som helst utan att detta förorsakar negativa konsekvenser för dem (Vetenskapsrådet 2002:9-10).

Konfidentialitetskravet innebär att deltagarna i undersökningen skall ges största möjliga anonymitet och personuppgifter ska förvaras på ett sådant sätt att inga obehöriga kan ta del av dem (Vetenskapsrådet 2002:12). Respondenten måste kunna känna sig säker att det material

som lämnas ut kan skyddas och inte spåras tillbaka till dem. Detta innebär att de har rätt att vara anonyma när resultaten skall förmedlas och presenteras (Dalen 2008:23).

Nyttjandekravet innebär att uppgifter insamlade för forskningssyftet inte får användas i andra sammanhang än i det syftet som de har fått information om. Det innebär att uppgifterna inte får användas i andra icke- vetenskapliga syften eller kommersiellt bruk (Vetenskapsrådet 2002:14).

Respondenterna har informerats både i ett informationsbrev och muntligt vid början av intervjun om syftet med undersökningen, anonymitet, att deras deltagande är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan när som helst. Intervjupersonernas namn kommer inte att användas för att de inte ska kunna identifieras och vi har även varit noga med att förvara allt material på säkra ställen. Respondenterna har informerats om att de uppgifter de lämnar ut enbart kommer att användas i forskningssyfte. Respondenterna valde plats där intervjun skulle genomföras (Trost 2005:44-45). Vi har varit två som har intervjuat respondenterna, detta för att vara ett stöd för varandra men även för att vi kände att vi skulle komma i kontakt med starka personligheter, så risken för att respondenterna skulle känna sig trängda, komma i underläge eller uppleva något slags maktövertagande, upplevde vi var mycket liten. Fördelen med att vara två samspelade intervjuare är att man kan utföra intervjun med större informationsmängd och förståelse än om endast en skulle utföra den (Trost, 2005:46). Respondenterna tillfrågades om det var okej att banta intervjun, vi berättade varför vi ville intervju just dem och vilka som kommer att ha tillgång till materialet. De transkriberade intervjuerna skickades tillbaka till de respondenter som ville kontrollera materialet innan det bearbetades genom analys.

Validitet och reliabilitet

Validitet eller giltighet handlar om i vilken utsträckning undersökningen mäter det den avser att mäta (Bryman 2006:43). Utifrån syftet och teorin utformades intervjufrågor som omfattade tre områden som respondenten kunde prata kring. Dessa öppna teman gav utrymme för följdfrågor och förklaringar, vilket minskade risken för missuppfattningar. Genom användning av flera citat tydliggörs på vilka grunder tolkningarna har skett, det stärker validiteten för studien. Under arbetets gång har resultatet kontrollerats och ifrågasatts genom att pendla mellan berättelsernas delar och helhet för att försäkra oss om att studien mäter det som den avser. Reliabilitet eller tillförlitlighet handlar om i vilken utsträckning resultatet blir detsamma om undersökningen genomförs på nytt (Bryman 2006:43). Men eftersom människors omgivning och upplevelser ständigt förändras är det inte troligt att någon annan skulle få i princip samma resultat igen även om intervjupersonerna och intervjuguiden vore desamma. Eftersom analysen har utgått från tolkningar så påverkar det också resultatet om någon annan skulle göra om det. Det finns olika sätt att förstå världen eller en företeelse på. (Ödman 2001:10). Det skulle innebära att någon annan skulle behöva tolka resultatet med samma förförståelse och kunskaper för att komma i princip i närheten av samma resultat. Ett starkt fokus på att motverka subjektivitet och därigenom öka reliabiliteten innebär att kreativiteten samtidigt motverkas (Kvale 1997:213).

Analysmetod

När samtliga intervjuer, eller berättelser var transkriberade hade vi 165 sidor skrivet material som utgjorde underlaget för analysen. Varje berättelse tog mellan 6-8 timmar att transkribera, så den processen i sig skapade en viss bekantskap med berättelserna som helhet redan innan genomläsningen av transkripten. Narrativ analys handlar om att systematiskt tolka andra människors tolkningar av sig själva och deras sociala värld. Kärnan i den narrativa analysen är således tolkningen (Johansson 2005:27). För varje berättelse startade analysen genom att identifiera de tre frågeområden som intervjumallen byggde på, och dessa bildade tre huvudteman. Varje huvudtema analyserades separat, för att identifiera dess olika underteman, eller de berättelser som kunde urskiljas under varje huvudtema. De lyftes ur huvudtemat och undersöktes var för sig, för att förstå deras mening, det skapade intervjuens underunderteman. På så vis delades varje berättelse in i Huvudtema, Undertema och Underundertema. Det kunde exempelvis handla om att skapa förståelse över hur ett projekt genomfördes under en speciell tid i livet hos någon av respondenterna. Händelserna i berättelsen kunde på så vis placeras in efter en kronologisk ordning vilket skapade en stringens och även en möjlighet att tolka händelsernas koppling till varandra, samt händelsernas koppling till berättelsen som helhet. Att sätta de olika händelserna in i en intrig gör att de får mening i relation till en helhet och detta innebär det enda sättet att förstå en berättelse (Johansson 2005:95). Analysen pågick på detta vis, vi tolkade delarnas koppling till varandra och till helheten tills kreativiteten sinade. Tolkningen av en text är ju att utgå från ens egen förförståelse för att försöka förstå, vilket då innebär att tolkningen är högst subjektiv. Att utveckla flera tolkningar innebär då att genom dialog med texten finna nya och intressanta vägar vilket kräver ett visst mått av kreativitet (Ödman 2001:78-84, Kvale 1997:50, Repstad 2007:137). Tolkningar av delarna och deras koppling till helheten kan därför ta lång tid, det är svårt att tvinga fram inspiration och kreativitet då det handlar om att tankemässigt arbeta sig in i materialet (Repstad 2007:140-141) Varje berättelse resulterade i en händelsekedja där olika händelser kunde utläsas som en intrig, där varje händelse är direkt påverkad av en eller flera andra (Granskär & Höglund-Nielsen red. 2008:190-191). Vid detta tillfälle ställdes berättelserna mot studiens frågeställningar. Genom att förstå sammanhanget i varje berättelse kunde engagemangets utveckling sättas i relation till hur det sociala stödet förändrades över tid. Vissa händelser blev i detta skede viktigare än andra för just studiens syfte. Slutligen jämfördes samtliga berättelsers enskilda huvudteman och dess utmärkande underteman med varandra för att finna likheter och mönster som skulle kunna svara på studiens syfte (Kvale 1997:51-52). Steinar Kvale (1997) beskriver den narrativa analysen som en fortsättning av den berättelse som respondenten gav vid intervjutillfället. Den leder till att en ny berättelse kan förmedlas, en berättelse som utvecklar den ursprungliga berättelsens teman (1997:181).

Analysresultat

Följande kapitel utgör studiens huvuddel och behandlar resultatet av den analys som beskrevs i föregående avsnitt. Det omfattande underlag som eldsjälarnas livsberättelser resulterade i utgör naturligtvis mycket varierande och från varandra skilda erfarenheter, men även en del övergripande likheter och mönster. Nedan följer en skildring av det gemensamma mönster som är intressant för studiens ändamål, engagemangets utveckling. Majken och Pelle är två fiktiva karaktärer som har skapats utifrån intervjuerna för att på ett dynamiskt vis illustrera detta mönster och det sociala stödets påverkan. För att betona dess effekter, utifrån studiens perspektiv, har kommentarer kring studiens frågeställningar och resultat placerats vid slutet av berättelsernas olika teman.

Under analysarbetet kunde ett mönster i eldsjälarnas berättelser utskiljas. Mönstret beskriver hur engagemanget kan utvecklas och stärkas genom olika typer av socialt stöd. Det kan sammanfattas genom sex teman.

- (i) **Att komma till insikt**
Individen har genom sina erfarenheter och sociala relationer utvecklat sitt perspektiv på samhället och på så vis nått en större förståelse för hur det förhåller sig mot sina grundvärderingar.
- (ii) **Att rikta engagemanget**
Engagemanget riktas mot de behov som uppmärksammas i samband med den nya insikten och som ett resultat av det utvecklade perspektivet.
- (iii) **Pionjärtid**
Det inledande arbetet för att tillgodose det behov som uppmärksammas kan liknas vid en pionjärtid. Det sker ofta med en stark personlig entusiasm och utan direkt förankring hos omgivningen, varpå arbetet kan bli påfrestande under en längre tid. Det är även vanligt att det uppstår motstånd från olika håll där perspektiv och engagemang inte stämmer över ens.
- (iv) **Att förankra engagemanget**
Att förankra engagemanget hos omgivningen och på så vis dela engagemanget med flera är en förutsättning för att motståndet inte ska bli för starkt. I de fall förankring inte har uppstått tenderar engagemangets utveckling att avstanna eller i värsta fall helt övergå i vad flera av respondenterna beskriver som en identitetskris, som skapar ett personligt ifrågasättande av de egna grundvärderingarna.
- (v) **Att gå från ledare till handledare**
I och med att engagemanget förankras hos omgivningen uppstår snart påtryckningar att utveckla verksamheten där engagemanget är förankrat. Ett delat engagemang innebär att den ledande individen kan ta en ny roll där den stöttar andra i det gemensamma arbetet. Om utveckling av verksamheten inte sker tenderar behovet att överstiga möjligheten att tillfredsställa det och verksamheten får avbrytas eller läggas ned.
- (vi) **Ett utvecklat handlingsutrymme**
När engagemanget är brett förankrat hos omgivningen kan individen gå ifrån det praktiska och mer handlingsinriktade arbetet mot ett mer övergripande och samordningsinriktat arbete. På så vis utvecklas samtidigt individens handlingsutrymme varpå nya erfarenheter och relationer skapar nya perspektiv på samhället.

För att tydliggöra för hur det sociala stödet kan påverka engagemangets utveckling är studiens analysresultat skildrat i två fiktiva livsberättelser. Genom att ha inspirerats av de elva eldsjälarnas individuella livsberättelser och för att tydliggöra det sociala samspel som utvecklingen bygger på har två fiktiva karaktärer skapats, Majken och Pelle.

Presentationen av analysresultatet genom de två fiktiva livsberättelserna nedan kan inte i sin helhet likställas med någon av de enskilda eldsjälarnas berättelser som studien bygger på. Inte heller försöker den ge någon förklaring på eldsjälarnas individuella och specifika förhållanden och förutsättningar. Utan den bygger på resultatet av de gemensamma teman som tydliggjordes under analysarbetet. Citaten som används i framställningen härrör dock från flera av de i undersökningen intervjuade personerna vilket framgår nedan.

Berättelsen om Majken

... pappa som nog också på ett sätt var en liten eldsjäl under alla år.

Majken är 64 år och hon har arbetat nästan hela hennes liv. Om ett år går hon i pension, men hon är inte orolig för det.

[...] även om jag bara har ett år kvar att jobba så tänker jag på det liksom, jag behöver säkert inte oroa mig för vad jag ska göra. Det tror jag inte. Nej, men det känns bra. (eldsjäl A)

Hennes första jobb var att sitta barnvakt till en pojke under en vecka. Pojken var fem år gammal och Majken var 10 år. Hennes dröm var att bli dagmamma och att bo på landet med mycket djur. Under Majkens uppväxt var hennes pappa scoutledare och han lärde alla barnen på gatan hur man täljde barkbåtar och byggde träkojor. Han har spelat en central roll i hennes liv som förebild och har stöttat henne i alla hennes planer.

Jo, det är nog för det första från mina föräldrar, och speciellt från min pappa som nog också på ett sätt var en liten eldsjäl under alla år. Jag menar, det var ändå så att alla ungar som fanns runt i kring hemma, de var hos oss och så där. Han lagade cyklar och han höll på med allt möjligt, killarna kunde säga det, om de hade punktering och deras pappa kanske sa: "ja, men då får vi laga det". "Nej, det behövs inte, jag går bort till farbror Olle", var liksom svaret då. Så det var sådana där grejer liksom som hände. Väldigt ofta plockade han fram lite gamla brädor och spik, och hjälpte till att få igång, bygga en koja och sådana där grejer. Det har liksom alltid varit så [...] Så det stödet har jag väl haft liksom. [...] så det stödet fanns där från allra första början om man så säger. (eldsjäl A)

Idag är Majkens pappa gammal och behöver Majkens hjälp med diverse sysslor som disk och städning och sådant som han inte orkar längre själv. Hon brukar besöka honom så ofta hon kan. "Även om han har hemtjänst som är där ett par gånger om dagen [...] brukar jag försöka att åka dit" (eldsjäl A). Majken arbetar som elevhälsorektor i en stor kommun med många skolor, men hon började egentligen som lärare på grundskolan när hon var 25 år med ambitionen att stötta barnen i deras utveckling.

För man stödjer då man möter elever, och så får man dem att tro på sig själva och utvecklas [...] Så det är det som driver en väldigt mycket som lärare också [...] att se elevernas Yes! liksom, deras egen utveckling. [...] Sen tror jag inte på det här med hårda tag i skolan. Det är en tillbakagång som jag ser det, att man sätter gränser. Det handlar om att stötta och utveckla människor istället. (eldsjäl D)

Kommentar

Majken har växt upp under trygga omständigheter med sina föräldrar. Hennes pappa kom att visa sig ha ett speciellt inflytande på hennes grundläggande värderingar. Genom emotionellt och instrumentellt stöd från sina föräldrar utvecklade Majken under sin uppväxt en grund för hennes kommande val, liksom en *insikt* för vad hon känner är viktigt i livet.

Ett tidigt engagemang

Majken skapade tidigt en särskild omtanke för barn och äldre människor. Hon förtjänade snabbt ett stort förtroende genom att visa sig ansvarsfull i sina åtaganden som barnvakt och senare som scoutledare för en grupp yngre barn. Även om hon idag kan känna en viss tveksamhet inför vad det stora förtroendet egentligen kunde ha resulterat i.

Jag minns att mitt första jobb, då var jag inte mer än tio år, då passade jag en liten kille [...] i tre eller fyra dagar, mellan nio och tre när hans mamma jobbade. Och honom hade jag med mig ned till badet och jag kunde själv inte ens simma. [...] det är helt vansinnigt, så det är inte klokt. Men sen var det andra tider på den tiden, det var så. (eldsjäl A)

När Majken tog studenten började hon sommarjobba inom äldre vården i den by där hon bodde. Hon blev uppfylld över det behov av stöd som de gamla människorna behövde och engagerad över att känna att hon faktiskt kunde tillgodose det behovet.

Alltså, det är människorna som är närmast mig som är mitt liv [...] att vara människa för mig är att vara beroende av andra människor, för mig är det tryggheten i livet. [...] jag skulle bli allvarligt oroad om jag en dag tänkte så här: ”Äsch, jag klarar mig väl utan människor, det är väl inga problem, jag reder väl mig alldeles själv” [...] jag vill snarare tänka: ”Tur att jag har dem, har jag dem så är det ingen fara”. (eldsjäl B)

Sommarjobbet ledde till en anställning som varade i tre år. Majken började senare studera till lärare, hon hade fått inspiration från en väninna som tidigare slutat sitt jobb av just den anledningen och som likt Majken drevs av en stor omsorg för barn och ungdomar.

Jag hade en väninna och så säger hon till mig att: ”Ska inte du ta och gå med du också, och söka dit?”. – ”Nej, det kan jag väl inte göra, jag har jobb och så där. – ”Ja men det är så, sa hon att, om det kommer in en arbetslös och jobbar för dig så är det liksom okej. – ”Jaha, sa jag då, ja det kanske jag skulle ta och göra”. [...] det var himla roligt alltså, herre gud! Så det var nog den roligaste skoltiden i livet tror jag. (eldsjäl A)

Under de åren av ihärdigt studerande knöt hon många kontakter och kunde med hjälp av den teoretiska utbildningen konkretisera sina ambitioner ytterligare något. När Majken var 25 år fick hon en anställning som språklärare på en grundskola. Hon skapade snabbt bekantskap med de övriga lärarna och genom det även ett gott samarbete. De ställde upp för varandra om någon behövde vara ledig eller något liknande.

Sen, det är klart att jag har känt ett stöd av mina arbetskamrater under alla år också, det måste jag väl säga. Det har liksom varit ganska enkelt där också med, ja, vad ska jag säga. Ledighet från jobbet är inga svårigheter liksom, att ta ledigt några timmar eller gå ifrån eller, absolut inte. (eldsjäl A)

Det gjorde ju även att Majken fick testa på att vara lärare inom ämnen som historia, matematik och teknik, vilket hon tyckte var väldigt spännande. Dels för att känna på de andra ämnena men också för att arbeta med flera barn och på så vis känna att hon gör en större nytta.

[...] det känns som att det blir någon slags spiral, att man kan smitta av sig på andra och de smittar ju av sig på mig och det är det som är spännande [...] ibland kan man bolla mellan varandra om man kan visa att, det finns ingen princip i det hela, utan att vi ihop med eleverna vill åt samma mål. (eldsjäl C)

Kommentar

I och med att Majken redan skapat en sorts *insikt* över vad som hon tycker är viktigt i livet blev hennes val att arbeta inom äldreården inte speciellt svårt. Hon skapade snabbt ett *riktat engagemang* då hon märkte att hon kunde tillgodose ett behov hos de äldre. Det emotionella och värderande stöd hon fick från de äldre påverkade Majken att känna en trygghet inför arbetet, vilket påverkade att hon kunde utveckla sitt engagemang utan något direkt motstånd. Ett informativt stöd från en väninna påverkade Majken att *rikta sitt engagemang* till att utbilda sig för att kunna utveckla sin ambition, att arbeta med barn. Utan kollegans stöd hade hon förmodligen inte kommit till denna *insikt*, och inte heller avslutat sin anställning för att genom vad som kan beskrivas som en *pionjärtid* följa sin ambition och utveckla sitt engagemang. Det nätverk av relationer hon byggde upp kan även ses som en stödbuffert, att veta att det finns någon att vända sig till om behovet skulle infinna sig. Under studietiden kunde hon genom värderande och informativt stöd vidare stärka sitt engagemang genom att förankra sin ambition hos andra som delade hennes värderingar. Det faktum att hon fick en anställning direkt efter examen innebar att hon fick en omedelbar bekräftelse av att det fanns ett behov för hennes ambition och engagemang, vilket stärkte hennes engagemang ytterligare. Majken fick snart instrumentellt och informativt stöd från sina lärarkollegor vilket *förankrade* hennes engagemang och underlättade bemästringen av det eventuella motstånd som hennes yrkesroll medförde. Att dela engagemanget med kollegorna innebar att hennes yrkesroll kunde utvecklas till att dels stötta sina kollegor men även att hennes *handlingsutrymme* för att stödja eleverna växte.

Att komma till insikt

Efter fem års arbete började hon dock märka av en tendens som var mycket slående och skrämmande. Hon märkte att flera av barnen i klasserna inte riktigt studerade under lika goda förutsättningar som de övriga och därför behövde stöd oftare.

Även om det ser ut som om, ja ganska likartat på ytan, [...] då förstod jag att det här med ekonomi bland annat, att det inte alltid var så enkelt. [...] men samtidigt är det himla viktigt att se att det finns så olika sätt att leva och inte ta för givet att allt flyter på, att det bara är bra att alla har pengar och så. För det är inte så himla enkelt. (eldsjäl A)

Majken försökte diskutera det med sina kollegor men fick inte den respons hon behövde för att känna att de delade hennes oro och omsorg. Kollegorna menade att det inte var en lärares problem.

[...] så fort det är problem, så är det aldrig mitt problem som pedagog, utan det är alltid barnets eller förälderns problem, man lyfter ifrån sig det. Det kan handla om mig, det kan

handla om mitt sätt att kunna förstå det här barnet, mitt sätt att tolka det här barnet, mitt sätt att bemöta det här barnet, mitt sätt att använda instruktioner, hur gör jag det här tydligt eller. Jag menar, tänker som [...] lärare så kan det handla jätte mycket om vilken pedagogik jag har alltså, man måste kunna se samspelet menar jag. (eldsjäl D)

Enligt de andra lärarna så låg ansvaret på elevhälsoteamets bord. Majken blev mer och mer fokuserad genom sin oro och lät den styra hennes arbete till den grad att hon till slut kände sig maktlös inför problematiken.

I mitt specifika arbetsrum, där sitter det då en äldre kvinna och en yngre kvinna, en med lång lärarfarenhet och en med kort lärarfarenhet, som har mitt perspektiv på detta [...] Jag kan säga att de är försiktigare med att kliva ut och stötta mig, därför att de är rädda för de andra, som är starka och motarbetar. (eldsjäl E)

Hon förstod snart att hon i rollen som lärare inte skulle kunna tillföra någon hållbar lösning utan att hon istället skulle söka sig till en ny yrkesroll. Hon bestämde sig för att vidareutbilda sig till specialpedagog.

[...] jag menar, du hade supermotiverade elever men så kunde jag ha elever [...] som mådde väldigt dåligt och då liksom sökte man hela tiden både metoder och man sökte efter att kunna stödja och att stötta dem och hjälpa dem så mycket som möjligt, så därför blev jag mer intresserad, eller jag har alltid varit intresserad av sådana frågeställningar, men sen kände jag att: Jo, men det är klart att jag ska utbilda mig. (eldsjäl D)

Kommentar

En fördjupad *insikt* över elevernas olika förutsättningar skapade snabbt ett nytt *riktat engagemang* som innebar att hon, liksom en *pionjär*, på egen hand och med en stark personlig entusiasm försökte *förankra* sitt engagemang hos sina kollegor. För att utveckla sitt engagemang och behålla sin uthållighet var hon beroende av i första hand värderande och informativt stöd från omgivningen men även praktisk hjälp i form av instrumentellt stöd. Stödet uteblev vilket fick hennes handlingsutrymme att krympa avsevärt och motståndet blev på så vis för stort för att hennes engagemang skulle kunna utvecklas. Risken uppstod istället att motståndet kunde ha orsakat ohälsa hos Majken (Palm 2008:196, Maslach 1985:17), om hon inte hade kommit till *insikt* att enda sättet att arbeta med de frågor hon riktat sitt engagemang emot, var att vidareutbilda sig och att arbeta i en annan roll.

Återvänder med stärkt engagemang

Vid 33års ålder återvände hon till samma skola för att samarbeta inom elevhälsoteamet. Till skillnad från lärarrollen så var denna nya roll betydligt svårare att greppa. Hon kände att hon inte riktigt visste hur hon skulle arbeta, eller ens vilka hennes uppgifter var.

Det var ingen som riktigt kunde tala om liksom hur jag skulle jobba eller agera utan man fick liksom rita den kartan själv. Det var fruktansvärt, en självförtroende kris där i början liksom. Och jag tror inte att det var någon som riktigt fatta hur det var. (eldsjäl J)

Men hon fick snabbt gensvar på hennes tidigare oro och märkte att hon delade ett engagemang med de övriga i elevhälsoteamet.

[...] så att vi pratade med varandra där och diskuterade och försökte hitta strategier. (eldsjäl B)

Jag tror att det är viktigt [...] att engagemang betyder väldigt mycket [...] om man är engagerad så blir ett jobb så mycket bättre, om man tror på någonting. Det tror jag är jätteviktigt, men man behöver också människor som hjälper [...] man behöver stöd av andra. [...] Ska det bli någon effekt så behövs det flera som driver tillsammans. (eldsjäl D)

Jag tror delvis att man är delvis född med att det ligger i ens personlighet sen behöver man socialt stöd för att kunna utveckla det och liksom du måste ha bekräftelse för det du gör [...] att folk tycker att det man gör är bra och viktigt. (eldsjäl J)

Efter tre års arbete som specialpedagog och efter att ha träffat flera barn och ungdomar så började hon se nya vägar att arbeta igenom. Hon började nattvandra i den lokala nattvandrarföreningen, just för att träffa och kunna stötta ungdomarna på helgerna och kvällarna. Hon var ute och vandrade på stadens gator en kväll i månaden till att börja med, och det ledde till att hon bland annat fick en bra kontakt med den lokala polisen.

Det var väldigt bra faktiskt, för att de kvällarna som vi var ute och nattvandrade, vilket var då när det var disco som kommunen ordnade. Vi hade vår lokal och där träffades vi och det visste polisen. De kom ner och de kunde fika med oss. Vi kunde berätta vad vi kanske hade hört att ungdomarna hade sagt, att de skulle hit eller dit och göra och så. Och polisen hade också hört vissa saker och så där, var vi skulle hålla lite extra koll och så där. [...] och då träffade jag på en del ungdomar ute på stan, som man träffade på mer än en helg så att säga. [...] så kunde man ana sig till vems son eller dotter som det kanske var då. Och det var inte för att man var nyfiken på något vis, men det ena gav det andra. Speciellt när jag förstod att en del höll på med droger. Då började jag nog att intressera mig för deras föräldrar, för det var en tanke som slog mig att även om liksom socialtjänsten försöker hjälpa och ta hand om ungdomarna så tänkte jag: ”Herre gud, vad händer med deras föräldrar då, vart tar de vägen, vad gör de?”. Och då startade jag en självhjälpsgrupp för föräldrar som hade barn som missbrukar. (eldsjäl A)

Föräldrarna kunde träffas och diskutera deras föräldraroll och stötta varandra, och det utvecklades snabbt ett stort intresse kring detta. Ett gott rykte gjorde att gruppen hölls igång med återkommande möten där också nya föräldrar deltog emellanåt.

[...] vi kan jobba med vad som helst som är viktigt, som ligger nära hjärtat för vem som helst i gruppen, alltså bara det är någon som är ordentligt engagerad i det vi pratar om så vinner vi alla på att prata om det. (eldsjäl B)

[...] några var kvar hela tiden, några försvann och några nya kom till och så. Det spred sig mellan ungdomarna också att vi träffades, så många ungdomar sa till någon annan ungdoms mamma, det var mest mammor, - ”Är inte du med i den där kärringgruppen. Där är min mamma med, där tycker jag att du ska gå med”. Och på så vis kom många med på det sättet, eller att de hörde talas om det på andra sätt. (eldsjäl A)

Nattvandrarföreningen, som Majken engagerade sig i utvecklades senare till att inte bara handla om att vandra bland ungdomarna utan att faktiskt börja umgås med dem. Det kunde handla om att föreningen bjöd in ungdomarna till att spela brännboll eller att ta med dem på utflykt. Majken var en av de förhållandevis få som ändå lade ner ett stort engagemang och lyckades hålla verksamheten igång under flera år.

Vi kände att vi har större chans att få folk som orkar jobba och hålla igång en sådan här förening om vi är några som jobbar mer tillsammans. [...] det gäller att ta vara på var och ens engagemang om man nu är i en grupp. (eldsjäl B)

[...] vi hade mycket tillsammans med ungdomarna, lite olika tävlingar och vid något tillfälle hade vi brännboll nere vid museet. Där ungdomarna och vi tävlade mot polisen till exempel. Sedan var vi och hälsade på andra nattvandrarföreningar som också hade lite verksamhet så som vi hade. [...] och då fick vi liksom hyra med oss några bussar och fara iväg och ligga på madrasser i någon skolsal. [...] det var lite olika sorters ungdomar. Men det var väl det som gjorde det både spännande och roligt. Ingen som var den andra lik, det är inte heller i och för sig. (eldsjäl A)

Pressen blev till slut för stor och de var tvungna att lägga ner verksamheten.

De var några som slutade då, någon kom till någon gång ibland då och så där. [...] när det då blir så att man var ute varje gång som det var disco, det var i och för sig en gång i månaden då. Men sen var det en massa andra grejer som hände där emellan, och då fanns det också ett behov av nattvandring och då blev vi, ja, 4-5-6 stycken som gick varje gång. Så till slut kände vi att – Nej, nu får det vara nog! Vi försökte med alla medel, [...] tidningar och allt möjligt då och försökte att få tag i fler nya nattvandrare. Och vi var ute på skolor och föräldramöten. Många skulle komma och många skulle komma när deras barn blev så stora så att de var ute. Men dem har vi inte sett ännu. [...] det skulle fyllts på undan för undan, det hade varit det allra bästa. Och det gjorde att till slut så kände vi det liksom att: Nej, det här blir för jobbigt alltså. Att känna det där liksom, varje gång sista helgen, sista fredagen i månaden ska vi ut. Det var ingen skillnad om det var sommar eller vinter, 20 grader kallt. [...] så la vi ned det till slut. (eldsjäl A)

Men under tiden som föreningen var igång så blev hon även starkt engagerad i skapandet och upprätthållandet av en ny fritidsgård mitt i staden. Hon fick höra om idén att starta verksamheten och blev så intresserad att hon inte kunde låta bli. *”Ibland tänker jag att nej, nu ska jag inte göra någonting åt det här, men det går ju inte”* (eldsjäl A). Hon blev snart ordförande i föreningen och var en drivande kraft för att skapa samarbete och förankring i samhället.

[...] där fick jag se att en granne till mig gick in med några brädor under armen, och jag visste att han var arbetslös. Så jag tänkte: ”Vad käckt nu har han fått jobb, han snickrar. Jaha, vad bra” tänkte jag. Och så när han kom ut igen så, så säger jag de: ”Har du börjat jobba?” – ”Nä, jag är allt arbetslös fortfarande”. – ”Jaha”, sa jag då. Jag tyckte att det var lite konstigt med de där bräderna under armen. [...] Å då så sa han det att: ”Vi ska öppna upp en träffpunkt för ungdomar”. Jaha, tänkte jag, det lät intressant. [...] ”så nästa vecka ska vi ha liksom ett stormöte och då ska vi dra upp riktlinjerna och så där”. – ”Jaha, ska ni vara här?” sa jag sådär. Då tänkte jag, en massa ungdomar så nära mitt jobb och hur ska det gå liksom. Ja, med trasiga fönster och så tänkte jag. Nja, det här får jag nog ha koll på vad de säger. Så dit gick jag upp den kvällen när det var stormöte, och där blev jag kvar. Och så var jag dessutom ordförande där i flera år framåt. Så halkade jag in där på det. (eldsjäl A)

”[...] hon var så entusiastisk när hon pratade om ungdomarna och vissa tyckte att, fritidsgårdar, hon såg liksom, som en härlig stor familj och det var så gott här och så skulle jag då fixa detta. Jag hade liksom ingen strategi. (eldsjäl F)

Verksamheten byggdes från grunden med ungdomarnas hjälp, vilka även var delaktiga i att formulera förhållningsregler.

Den var inte iordninggjord på något vis. Så att det var det första som vi jobbade med. Och sen hade vi folk som jobbade där. Vi öppnade redan klockan tolv på dagen och då fick vi hjälp av personer från arbetsförmedlingen. [...] De fick ett halvår som de var där då, i väntan på ett ordinarie jobb och så. [...] efter ett bra tag så ville ungdomarna ta, de förstod det här med att det måste vara lite ordning och reda. Så då kom det här med att de hade behov av lite regler och vad vi tyckte och vad de tyckte. Enklare om man inte skötte sig, då blev man portad, då fick man inte komma in på två kvällar och så där. Det var de som hittade på det. (eldsjäl A)

Kommentar

I samband med den nya yrkesrollen så infann sig en känsla av ännu en *pionjärtid*, en mindre identitetskris. Men när Majken lärt känna kollegorna i elevhälsoteamet märkte hon att det var flera som delade hennes engagemang vilket ledde till att hon fick mycket draghjälp i sitt arbete genom både värderande stöd och informativt stöd. Ett ökat socialt stöd från omgivningen medförde att Majken kände en trygghet och tillhörighet i arbetsgruppen. Och hon kom snart fram till nya insikter om hur hon på flera sätt kunde arbeta med samma övergripande ambition. De informella stödkällorna är viktiga för engagemanget för de innebär överförande av energi och motivation (Hedin 1994:28). De projekt hon tog sig för innebar att hon genom sitt *riktade engagemang* och växande nätverk av relationer snabbt kunde förankra projektidén för att på det viset komma ifrån den riskabla *pionjärtiden* där ett eventuellt motstånd kan tömma individen på energi och hindra engagemangets utveckling (Palm 2008:184). Intresset från föräldrarna växte vilket troligen stärkte Majkens engagemang och känslan av att hon var värdefull och att det hon gjorde var viktigt. Verksamheten byggdes med hjälp av ungdomars instrumentella stöd, som Majken var i behov av i uppstarten av projektet. Nattvandrarföreningen *förankrades* till exempel snabbt hos omgivningen men utvecklingsbehovet blev för stort i förhållande till det instrumentella stödet, som nästan helt uteblev. Påfrestningarna på föreningen blev för stora och konsekvensen av det blev att verksamheten fick läggas ned. Det stora kontaktnätet förde med sig fler alternativa vägar att rikta sitt arbete för att stödja ungdomarna på stan. Att hon vidare startade en självhjälpgrupp och engagerade sig i uppstarten av en fritidsgård är inte så konstigt med tanke på hur hennes engagemang har utvecklats. De erfarenheter man bär med sig utgör grunden för de möjliga handlingsalternativ som omgivningen erbjuder (Johansson 2005:95). Det skulle snarare vara brist på socialt stöd som skulle kunna hindra Majken från att utveckla sitt engagemang. Detta var fallet när det gäller nattvandrarföreningen, där bristen på instrumentellt stöd gjorde att de få som ändå höll verksamheten uppe fick ge upp för att det blev för påfrestande. Det var å andra sidan inga problem att förankra ett brett samarbete för utvecklandet av fritidsgården. Arbetet med fritidsgården inleddes även det med en snabb *förankring* hos omgivningen vilket i detta fall ledde till att Majken kunde kliva åt sidan och istället *handleda* ungdomarna i deras arbete att utveckla verksamheten. Det visar vad Sahlin (1996) menar med att eldsjälarna är viktiga vid utvecklingsarbetets uppstart, men att arbetet oftast får fotfäste först när det utvecklas mot mer kollektiva former (1996:151-153). Det sociala stöd som Majken omges av börjar bli väldigt omfattande och effekterna av det är att hon snabbt kan förankra sitt riktade engagemang hos sin omgivning för att på så vis gå från *ledande utförare till handledare*.

Bredare handlingsutrymme

När det några år senare startade en ny fritidsgård svalnade behovet något liksom engagemanget att utveckla verksamheten, så den lades ner. När Majken hade arbetat i drygt tio år som specialpedagog fick kommunen ett uppdrag att utveckla en familjecentral där flera olika verksamheter som arbetade mot bland annat barn och ungdomar skulle samlas. Elevhälsoteamet blev delaktigt i uppdraget och ett samarbete med kommunens folkhälsoplanerare initierades för att resultera i ett 5 år långt projekt. Utvecklingen av familjecentralen kan väl inte liknas vid någonting annat än ett riktigt pionjärarbete fast där flera aktörer var delaktiga och samarbetade mot ett gemensamt mål.

[...] under projektperioden så jobbade vi mycket [...] fler intressenter var med och lade upp arbetet så att vi kunde skriva en plan för hur vi skulle arbeta vidare. Så de har varit med som stöd hela tiden. [...] Folkhälsosamordnaren har varit en viktig spindel i nätet för att få igång Familjecentralen. Vi har arbetat från start, kan vi säga från gräsrotsnivå och försökt att få det här till stånd. [...] Men att arbeta på gräsrotsnivå och försöka få igenom, är svårt och tufft. Men det gäller att inte ge sig utan fortsätta. (eldsjäl G)

I samband med familjecentralens utvecklande fick Majken en ny roll, hon blev elevhälsorektor, och med det följde ett stort ansvar över elevhälsans fortsatta arbete och utveckling. Med den nya rollen blev det enklare att driva igenom förslag som hon från början hade ansett goda, men haft svårt att förankra bland sina kollegor. Som elevhälsorektor fick hon större makt att bestämma vad som skulle göras.

Men det är inte en persons arbete, utan det är många som jobbar ihop. Och är det många som vill åt samma håll så är det mycket lättare, då hjälps man åt att dra. För även om jag är rektor och chef så är jag en av kuggarna. Och som rektor så har man möjlighet att komma in på andra nivåer och driva frågorna, och jag har möjlighet att fatta beslut för att det ska genomdrivas i till exempel i klasserna. [...] man har makt på ett sätt och kan använda den positivt. Då känns det bra, för det är för barnens skull jag arbetar. (eldsjäl G)

Ett exempel är att hon beslutade att samtliga skolor skulle arbeta aktivt med ämnet livskunskap och att samtliga lärare och rektorer skulle genomgå en utbildning inom ämnet av en livskunskapssamordnare, som hon tillsatte.

[...] för då kanske man också lättare kan hantera konflikter som kommer upp, eller om man ska sätta gränser, vågar jag gå vidare och så [...] jag menar, du kan ha livskunskap som lärare utan att ha läst ett enda poäng psykologi till exempel, då tror jag inte alltid det är så lätt att ha livskunskap, utan då blir man mycket mer fastlåst vid de här övningarna. (eldsjäl D)

Jag vill se att vi ska utbilda personalen så att eleverna vill gå på lektionerna. Att de vill komma till skolan för att det är viktigt för dem. Då krävs det att vi använder andra verktyg. [...] jag hade kunnat vara "chefchef" och bara suttit med papper, men jag gör inte det [...] då måste jag driva de frågorna vi tror på. Annars skulle man nog inte ha tillsatt mig som rektor för Elevhälsan heller. (eldsjäl G)

Kommentar

Majkens arbete har hela tiden följt hennes ambition på olika sätt, hon har genom sitt stora nätverk av relationer dels utvecklat en djup övertygelse över att hennes arbete är värdefullt och tjänar ett högre syfte, men hon har även fått ett *bredare*

handlingsutrymme. Effekten av det kan vara att hon faktiskt stimuleras av höga krav från omgivningen (Allvin et al. 2006:140-141). Majken beskriver det inledande arbetet med familjecentralen som ett *pionjärarbete*, men att jämföra det med tidigare projekt så innebar detta arbetet för Majken mer utnyttjande av kontakter än direkt personligt handlande. Effekten av det sociala stöd hon omges av är mer av en buffrande form än tidigare, där hon var beroende av stödets direkta påverkan på hennes arbetsmotivation och hälsa. House (1981) och Währborg (2002) menar båda två att behovet av socialt stöd kan variera mellan olika tillfällen (1981:129, 2002:76). I sin nya roll har hon ett stort handlingsutrymme som i många fall innebär att hon inte behöver arbeta speciellt hårt för att förankra sina idéer hos omgivningen först utan nu kan hon bestämma hur arbetet ska se ut och lägga mer energi på att stötta andra i det arbete som hon brinner för.

Nya relationer och fler möjligheter

Den ambition som Majken har burit med sig sedan barndomen är någonting hon även har idag, fast på en betydligt högre nivå. Nu kan hon skapa goda förutsättningar åt betydligt fler barn och ungdomar än hon gjorde som scoutledare, men hon gör det med samma engagemang. Under Majkens resa har hon skapat många relationer som idag verkar som ett starkt skydds nät för henne, vilket hon även uppmärksammar själv.

Det är stort! Det är det, verkligen stort. Jag har nog [...] om jag nu tänker då både föreningar och institutioner och så, på något vis så vet jag någon som finns där [...] på något vis, även om inte den personen har hand om den här frågan precis så vet jag att jag kan vända mig dit och få besked om vem som har hand om ditten eller datten och så där, och det underlättar naturligtvis, det gör det. [...] mycket lättare, det är absolut inte så att man känner att man jobbar i motvind på något vis. Och ibland blir jag nog naiv också och då tar för givet på något sätt att: ”men det är klart att det här måste vi göra och detta måste vi göra något åt, så kan det inte vara”. Så tänker jag nog många gånger. [...] på något vis är det så självklart för mig, och sen är det inte säkert att jag har rätt i alla lägen ska gudarna veta, man får nog försöka att bena ut det hela och se vart det hamnar, i alla fall inte bara sopa det under mattan liksom. [...] Det finns alltid någon. Så det känner jag mig egentligen ganska trygg med också, kan jag väl tycka. (eldsjäl A)

Kommentar

Det är svårt att tolka något som helst behov av stöd hos Majken idag, hennes nätverk av relationer är så stort att hon alltid har någon att vända sig till om hon skulle behöva stöd. Det är snarare så att hon är ovärderlig för omgivningen och att det är andra som vänder sig till henne för att söka stöd.

Berättelsen om Pelle

... ungdomar ger mig otroligt mycket genom livet.

Pelle arbetar som lärare på en gymnasieskola. Han är 45 år och brinner för att arbeta med barn och ungdomar. Han älskar att undervisa och tycker att han får tillbaka mycket glädje av ungdomarna.

Det som främjar mitt engagemang är att målgruppen är barn och ungdomar och att det är liksom vår framtid lite, vad kan vi lägga i kappsäcken där så att vi får otroliga vinster av det. Det tror jag driver mig. (eldsjäl K)

Ungdomarna har gett mig otroligt mycket genom livet, annars så hade jag inte fortsatt. Tycker det är kul att jobba med det jag gör, de har gett mycket tillbaka för mig som människa. Det är så hos de här ungdomarna [...] hittar du det här som du kan bygga på så har de gett dig mycket. (eldsjäl H)

Pelle trivs med att ha många bollar i luften, och hans ambition är att verka för att ungdomar i skolan ska få en bra grund att stå på för att de ska leva ett gott liv och göra goda val i livet. Pelle vill vara en del i att skapa goda förutsättningar för ungdomarna, att de upplever att livet är roligt och att allt är möjligt. *"Ingenting är omöjligt, det går ju att lösa"* (eldsjäl H). När Pelle var 15år hoppade han av skolan för att söka jobb i Norge. Han upplevde skoltiden som jobbig och krävande och ville helst av allt komma hemifrån och starta på ny kula. Där fick han en god kontakt med en arbetskamrat som likt Pelle hoppade av skolan för att börja jobba. Arbetskamraten hade rest mycket i sitt liv och berättade ofta historier om dessa för Pelle som alltid lyssnade lika fascinerat. Han var speciellt fascinerad av en resa som arbetskamraten berättat om som han gjort till Brasilien för många år sedan.

[...] och då började vi liksom prata om saker och ting och jag märkte att den kontakten och det mötet med honom öppnade liksom mina ögon för till exempel den känslomässiga dimensionens betydelse i vår tillvaro på något vis. Och den emotionella aspektens koppling till både den fysiska hälsan och beteende och allt det där. (eldsjäl I)

Kommentar

Pelle mötte tidigt i livet mycket motstånd som krävde energi från honom. Den brist på emotionellt, värderande och informativt stöd han upplevde under grundskoletiden gjorde att hans engagemang helt försvann och att han sökte andra vägar där han kunde utveckla sitt engagemang. Att Pelle fick en anställning i Norge medförde att han kände sig bekräftad och uppskattad. Men den största vändpunkten för hans engagemang var i relationen med arbetskamraten där han kom till *insikt* över hur han kunde använda sina erfarenheter och värderingar. Pelle fick mycket stöd av sin arbetskamrat, både emotionellt och informativt.

Ett tidigt engagemang

Pelle hade själv haft en ganska tuff barndom på många sätt, men att höra om de utsatta barnen i Brasilien som arbetskamraten berättade om gjorde att han kände en stark empati och en vilja att göra någonting för att förändra deras situation.

[...] när jag var två år så dog min pappa och från det så börja min mamma supa rätt friskt då, och det gjorde hon till jag var fjorton, femton för då dog hon utav det. Och så märkte jag att under de åren, så var det idrotten som liksom höll mitt huvud ovanför vattenytan, tror jag, genom att erbjuda den alternativa tillvaron och den här fostran på något vis som inte jag fick hemma. [...] sådana basala saker som hygien eller sådana grejer alltså, det fanns ingen hemma som berättade hur man skötte det. (eldsjäl I)

Han bestämde sig för att bli lärare. I samband med att Pelle fyllde 20 år började han att läsa på komvux, för att kunna studera till lärare. Pelle trivdes jätte bra med att studera och att träffa nya människor. I början kom Pelle i kontakt med genusvetenskap och blev starkt inspirerad av ämnet och hur det perspektivet vi har i samhället inte var riktigt okej för honom.

Vi har en misogyn kvinnosyn, alltså att kvinnor inte är riktigt högt stående som män i mansgruppen och det är väl någonstans där jag har gått igång på detta och att det nästan blivit så att - jag ska fan påverka den skiten [...] Vi jagar delvis sönder tjejer, det är en sådan sak jag vill förändra. (eldsjäl E)

Kommentar

Pelles *insikt* grundades på att han kunde relatera till barnen i Brasilien genom sin egen uppväxt och han *riktade* snabbt ett *engagemang* inför att hjälpa barn och ungdomar i utsatta situationer. Han *insåg* att han förmodligen var tvungen att byta yrkesroll för att enklare kunna arbeta med dessa frågor vilket ledde till att han utbildade sig till lärare. Hans engagemang växte i och med att han kunde se ett stort behov av att utveckla jämställdheten i samhället.

Möter motstånd mot sitt engagemang

Pelle tog en del kurser och blev mer och mer intresserad av genusfrågor. Han kunde dela sitt engagemang med andra studenter som inspirerade varandra. Efter sina studier började Pelle att arbeta som lärare. Inledningsvis var han väldigt nervös, men tyckte ändå att det skulle bli roligt att utveckla sin ambition genom att integrera jämställdhetsfrågor i den vardagliga undervisningen. På skolan träffade han två kollegor som delade hans engagemang vilket gjorde att han började trivas. Men snart insåg han att han var ensam i sin ambition att integrera jämställdhetsfrågor i undervisningen. Han började möta motstånd från sina kollegor som inte var positivt inställda över Pelles arbete. Veckorna gick och han kände hur motståndet växte starkare och starkare mot honom. Han upplevde att de andra kollegorna såg honom som ett hot och att de försökte att bli av med honom.

Det finns ett rent av motstånd, jag har kollegor som kallar genusvetenskap för pseudovetenskap [...] Och så finns det den här gamla standarden att man går in i klassen och så släpper man ut sin kunskap och då går man ut när man är färdig och "that's it" och förstår inte alls det sociala spelet eller dess roll i det sociala spelet. Så nej, det finns motstånd mot mig överhuvudtaget. Jag är ensam om detta, det fungerar inte [...] jag håller ändå på med min organisation som är en del av könssystemet i samhället. Det är

helt klart och då får jag motståndare och då behöver man vara mer än en. [...] och det har jag krävt men det är tveksamt, vi har den här ekonomiska krisen. (eldsjäl E)

Pelle sökte stöd från andra kollegor men de vågade inte stötta honom i rädsla att själva bli utstötta. Han hade stor stöttning från skolledningen, sina elever och sin chef men han kände sig fortfarande ensam och funderade på hur länge han skulle orka.

Jag får rätt mycket klapp på axeln, de här klarar du fint det fixar du. Det är väl bra att man får bevis på att man gör nåt bra men det räcker inte ibland. De för inte framåt, det är klart att jag växer lite som människa då i att jag känner att de litar på mig, men jag tänker snart spricker bubblan. (Eldsjäl K)

Alla andra som har liknande ställning till detta då [...] de har tyvärr inte riktigt vågat träda fram och backa upp mig, därför att de här andra personerna som motarbetar och så vidare, är så pass starka. [...] ett problem med en skola är att skolledningen är ganska långt ifrån sina anställda rent fysiskt [...] då hade jag den yngre kollegan, hon hade precis börjat här, så hon kunde inte heller stötta mig så jag hade egentligen ingen i det läget så det var tufft. [...] Däremot reagerar jag på de här människorna som dränerar mig på energi som gör att mitt svar blir - Nej, det kan inte fortsätta så här. (eldsjäl E)

Kommentar

Han fick snart ett starkt värderande och informativt stöd från lärare och studenter vilket gjorde att studietiden blev en inspirerande och trygg period. Han fick efter utbildningen en anställning där hans inledande period kunde liknas vid en *pionjärtid*, där han försökte förankra sina värderingar och sitt engagemang hos eleverna och hos sina kollegor. Han började trivas och känna tillhörighet. Han fick också ett starkt stöd från ledningen och från de elever han undervisade. Ledningen bekräftade hans drivkrafter och engagemang för jämställdhetsfrågor, ett värderande stöd. Han fick emotionellt och värderande stöd från två av kollegorna vilket gjorde att han utvecklade sitt engagemang och kände sig trygg i sin yrkesroll. Stödet var kortvarigt och det motstånd han mötte vägde över det emotionella och värderande stöd han fick. Pelles arbete återgick till att kunna liknas vid en lång pionjärtid där avsaknaden av socialt stöd gjorde att han inte kunde förankra sitt engagemang och på så vis utveckla det. Pelles uthållighet sattes på prov och han började känna sig emotionellt utmattad. Det finns tillfällen där socialt stöd är avgörande för hälsan. Pelles behov av stöd är viktigt för att han inte ska drabbas av ohälsa. (House 1981:129; Währborg 2002:76).

Att komma till insikt

Pelle gick igenom en tuff period som fick honom att fundera tillbaka på sin studietid och hur enkelt han upplevde att allt var då. Han minns framför allt en resa han själv gjorde till Brasilien. Han gjorde sin sista praktikperiod där, på en skola som arbetade med socialt utstötta barn och ungdomar. Han hade länge drömt att få uppleva det hans arbetskamrat från Norge berättat om. Pelles trivdes bra i Brasilien, med att hjälpa dessa ungdomar som hade det svårt.

Så jag gjorde min andra praktik på en termin som skulle vara utanför Norden. I Brasilien i en fotbollsskola eller fotbollsklubb som jobbade just med barn i utsatta situationer, med gatubarn och så. Och det var väl i den resan som jag började konkretisera lite vad jag skulle vilja göra. Och då bestämde jag mig att, efter jag var klar med utbildningen så startar jag någon egen verksamhet med att just förena fotbollen med det andra som jag tycker är väsentligt i livet. Att använda fotbollen genom att det är en maktfaktor, i alla fall

i Brasilien. [...] fotbollens position i samhället är kanske lite annan även om jag tycker att fotbollen har en betydande roll även här, men där är det ändå väldigt påtagligt alltså. Den erbjuder en alternativ tillvaro. Skillnad mellan, vad ska man säga, liv å död. (eldsjäl I)

Pelles planer var att stanna i Brasilien men av praktiska skäl var han tvungen att återvända hem tidigare än planerat. Sedan vistelsen i Brasilien var Pelle övertygad om sin ambition att arbeta med jämställdhetsfrågor och på något vis främja barn och ungdomars förutsättningar att utvecklas till vad de vill. Pelle kände att det började bli allt tuffare på arbetet, arbetskamraterna hade stött ut honom.

Jag har varit utsatt för våld men det var jävlaremej ett övergrepp. Jag var utsatt för det en gång, verbalt övergrepp, efteråt har jag undrat ”vad fan hände liksom”, därför att jag blev rent av kränkt. Jag har aldrig blivit så kränkt i hela mitt liv och då har jag ända varit med i slagsmål en gång i tiden när jag var ung, men det här var värre än allt annat. Det skedde av en sådan här äldre herre inför min kollega här, den yngre kvinnan, jag blev enormt kränkt av den händelsen [...] Jag har varit utsatt för ett antal olika härskartekniker. Det kan betyda att man sitter i personalmatsalen, där vi sitter och äter och så kan personer sitta och prata. Det är svårt att bevisa att det är härskarteknik, men det sköna med härskartekniker är att det är så uppenbart för alla inblandade, men det kan vara svårt att bevisa det för någon annan. Så det var jobbigt när det här inträffade [...] idag är det lugnare för nu har jag varit här så pass länge, jag har visat att jag är så pass stark, mig tar ni inte och jag har väl också antagligen lärt mig, tänker jag något slags levnadsmönster i var jag ska vara. Jag är tillexempel inte i personalmatsalen och äter längre. (eldsjäl E)

Kommentar

För att söka stöd inom sig själv och för att själv försöka bekräfta sitt engagemang tänkte han tillbaka på den period i livet där han hade konkretiserat sina ambitioner. Han gjorde ett försök till självreflektion, men den negativa feedback han fick från sin omgivning ledde inte direkt till hälsofrämjande slutsatser (House 1981:129; Währborg 2002:76). Pelles praktikperiod i Brasilien innebar en betydelsefull fördjupning av hans engagemang. Han kom till *insikt* över hur hans grundläggande värderingar och erfarenheter kunde konkretiseras till att finna kraft och möjlighet att stödja andra som hade det svårt. Det var minnet från barnen och ungdomarnas levnadsförhållanden i Brasilien som tillsammans med hans grundläggande värderingar som motiverade honom och höll engagemanget uppe när han mötte motstånd i sitt arbete som lärare.

Motståndet växer starkare

Pelle började må dåligt på jobbet och sökte stöd hemifrån och från andra som är positiva till det han gör.

Då kan man fråga sig var jag fick socialt stöd ifrån, då var det egentligen hemifrån i det här läget. [...] Jag har skolledningen med mig och det är underbart, det är en förutsättning, det krävs, annars hade det aldrig gått. [...] Det har varit en förutsättning för allting jag gör egentligen och inte bara med det att jag jobbar med genus. För det är inte så att människor ifrågasätter eller motarbetar mig bara just när jag pratar om genus utan hela jag som person har blivit ifrågasatt och motarbetad av vissa, inte av alla men vissa [...] då har ledningens stöd och uppbackning varit central för att jag ska kunna jobba på det viset som jag jobbar. [...] Jag har två rektorer som klart tar ställning för det här genus och jämställdhetsarbetet och står upp för mig, annars hade jag fått hoppa av det här. (eldsjäl E)

[...] jag bor i ett samhälle där alla känner alla och det är ett socialt stöd i det. Man kan lita på folk men det gäller att man har sin familj och släkt i vardagen som hjälper en. Både det här att man kan umgås och det är gott att ha släkten och träffa dem och väldigt gott att ha dom praktiskt när det gäller att köra, hämta, laga mat och gå ut med hunden. (eldsjäl J)

Pelle känner att han inte klarar av sitt jobb på grund av motstånd från sina kollegor som är inställda på att bli av Pelle.

[...] för engagemanget hör också att alla inte är nöjda med att man är engagerad [...] Men några var säkert nöjda, för jag har blivit kallad bland annat glädje fascist, så jag vet liksom inte. För glädje för mig är något positivt men om de uppfattar mig som glädje fascist så förstår jag, och sen att de inte har hejat i vissa lägen. (eldsjäl C)

Pelle lägger ned mycket tid på sitt arbete för att ta sig förbi motståndet som växer allt starkare, detta gör att Pelle börjar tvivlar på sina möjligheter att arbeta med jämställdhet och funderar på att söka annat arbete.

Alltså, det går inte, det kommer inte att gå. För det första energimässigheten som jag lägger på jobbet, det kommer jag inte att ha, det finns inte en chans. Nummer två [...] jag lever fortfarande i ett förhållande sen jag var 20 år, men det har naturligtvis nöts på under de här åren därför att jag lägger så mycket timmar på det här jobbet. Och det är inte försvarbart i det långa loppet [...] Men visst kan jag kanske fortsätta att engagera mig, men som sagt återigen, jag har idéer om hur man skulle kunna göra, jag tycker det är viktiga grejer som måste göras i skolan, att jag kanske kan göra på ett annat sätt med effektivare, så att inte människor kommer och dränerar mig. (eldsjäl E)

Pelle känner att han behöver komma ifrån sitt arbete ett tag, men blir snart engagerad i ett jämställdhetsprojekt som eleverna startat på skolan. Han rycks med och stöttar ungdomarna i deras ambitioner. Projektet utvecklas i hög takt och avslutas så småningom genom att media och allmänheten bjöds in en morgon för att beskåda skolans korridorer och trapphus i stort sett helt klädda i affischer och bilder på halvnakna män i olika poseringar. Det motstånd som Pelle fick erfara efter projektets utställning ledde till att han sa upp sin tjänst och började tvivla på sig själv.

Mycket ifrågasättande, jag blev väldigt mycket ifrågasatt hur jag då kunde dra igång det här. (eldsjäl F)

Jag blev inkallad till min studierektor och blev utskälld och det var inte bara det som jag hade skapat utan jag som person blev starkt ifrågasatt, alltså det är nog en av de tuffaste gångarna jag blivit ifrågasatt och påhoppad. (eldsjäl C)

Kommentar

Pelle började må så pass dåligt av det starka motståndet på jobbet. Det medförde att han började tvivla på sig själv och sitt engagemang. Han fick inte det stärkande informativa och emotionella stöd som kunde ha främjat hans arbetsmotivation utan dränerades istället på engagemang (House 1981:24-25). Likt en negativ spiral märkte Pelle att effekterna av att han inte fick det sociala stöd han behövde på arbetet, ledde till att han dränerade sin familj på energi. Avsaknaden av stöd i arbetet gjorde att han sökte stöd hemifrån och tog på det viset med sig de arbetsrelaterade problemen hem. Gränsen mellan arbete och fritid blev näst intill obefintlig, vilket påverkade hans funktion och

hälsa även utanför arbetet (House 1981:57-58). Stödet från familj och vänner är det bäst hälsofrämjande stödet, men även de källorna upplevdes som att de började bli svårare att få (House 1981:22-24). Utan det emotionella och värderande stödet från familjen skulle Pelle enbart bygga sitt engagemang på det värderande stöd han fått från hans chefer under arbetes gång. Även om Pelle genom egna utvecklade bemästringsstrategier och ett starkt förtroende för sina värderingar har kunnat bemöta mycket motstånd i sitt liv, så har den långa stressfyllda pionjärtid och bristen på socialt stöd påverkat hans engagemang till den grad att han blev emotionellt utmattad och riskerade att brännas ut (Maslach 1985:12-13). Han insåg snart att hans handlingsutrymme inte var tillräckligt stort i den roll han arbetade i som lärare. Att han kom till *insikt* och sa upp sin tjänst kan ha varit räddningen för hans hälsa. Under jämställdhetsprojektets gång fick Pelle mycket feedback och bekräftelse från eleverna, vilket balanserade de negativa effekterna av kollegornas motstånd och fick honom att uppleva en känsla av betydelsefullhet (Hedin 1994:182).

Återvänder med stärkt engagemang

Pelle halkade in på en konflikthanteringskurs som hjälpte honom att komma vidare och som fick honom att tänka.

[...] och då kände jag att jag fick en psykologisk teori som liksom stämde med mitt övriga tänkande, alltså det här med att andra människor är viktiga och det är tillsammans som vi kan bli starka, allt sker i ett sammanhang. Det var nästan som en frälsning skulle jag vilja säga att hitta den här psykologiska teorin som stämde med hela min övriga människosyn och syn på samhälle och allting sådant där. Det blev en helhet på ett helt annat sätt som var otroligt häftigt tycker jag. (eldsjäl B)

När Pelle var 32 år gammal startade han ett annat projekt för ungdomar som inte orkade med skolan. Projektet hette Vilostugan och löpte under två år.

Jag fick förfrågan om jag ville starta upp det, men det var nog mitt engagemang att jag kände, alltså på den tiden, jag kände alla de här ungdomarna [...] de här strulputtarna. (eldsjäl H)

Pelle trivdes helt underbart med dessa ungdomar och han kände att han kunde dela sitt engagemang med sina nya kollegor och ett gott samarbete löpte under två år. I samband med uppstarten av Vilostugan skulle de ha någonstans att bedriva verksamheten, de fick själva bygga allt från grunden. Eleverna kom och hjälpte till och det innebar en tuff period att bygga upp verksamheten. Ungdomarna hade framför allt sociala problem som gjorde att de inte orkade med skolan. Men Pelle hade ett gott stöd ifrån sina kollegor och sin handledare.

Vi hade en barack [...] fick bygga upp det, det kom två elever, två ungdomar som var 17-18 år. Så byggde vi upp ett kök själva och målade allt liksom, vi gjorde en uteverkstad där vi reparerade cyklar åt dagis, sydde gardiner åt någon förskola, allt möjligt liksom. Vi var ute och målade parkeringshus till kommunen. Allt möjligt bara att det fanns att göra för de här ungdomarna då. [...] Det var rätt tuff period, men jag har haft tur, vi hade en handledare han var helt fantastisk. Det var nästan kusligt [...] det kändes nästan som att han satt på ens axel. (eldsjäl H)

När Pelle jobbade på Vilostugan märkte han av ett behov hos ungdomarna. Han märkte att det finns ungdomar som har det tufft och behöver stöd av människor runt omkring som kan skapa goda förutsättningar och villkor.

[...] därför man hade ingenstans att göra av eller lira hem de ungdomarna som kom ut från behandlingshem. Kommunerna skickade hem dem på grund av att man inte hade råd att ha dem ute, alltså att de inte var färdigbehandlande.[...] eller att man att man kanske hade suttit av ett straff, ungdomsfängelse eller någonting och behövde ha ett ställe att komma till och slussas ut i samhället. (eldsjäl H)

Kommentar

Pelles erfarenheter av konflikthanteringskursen fungerade likt ett informativt stöd och hjälpte honom att bearbeta det han har gått igenom. Genom den processen utvecklade han en djupare *insikt* om vikten av hans ambition och engagemang. Genom uppmuntran och förtroende blev han delaktig i ett projekt som följde hans grundläggande ambition. Han blev trygg i sin roll genom ett stort instrumentellt, men även emotionellt och värderande stöd från både kollegorna och ungdomarna. Genom det instrumentella stödet från omgivningen upplevdes motståndet under uppbyggnaden av verksamheten inte påverka Pelles engagemang något. Han kunde förankra sina värderingar hos kollegor som delade hans engagemang. Det sociala stöd han fick hade en direkt påverkan på hans hälsa och han kände sig välkommen och trygg i den nya gemenskapen. Det sociala stödet kan påverka viktiga mänskliga behov av trygghet, social kontakt, godkännande, tillhörighet och ömhet. Pelles förtroende för sina kollegor och att han kände att han genom sitt engagemang kunde tillgodose ett starkt behov hos ungdomarna gjorde att han utvecklade en hög arbetsmotivation och kände sig trygg i sin roll. (Hedin 1994:28, House 1981:7). Han hade även ett informativt stöd hos sin handledare som innebar att han kunde utveckla sitt engagemang med hjälp av råd och riktlinjer. Pelles roll innebar att han fick ett övergripande perspektiv på verksamheten och kunde på så vis få en djupare *insikt* över ungdomarnas liv och de förutsättningar de lever under. Att Pelle fick praktisk hjälp av bland annat ungdomarna vid uppstarten av Vilostugan gjorde att han kunde rikta sitt engagemang på att stötta dem i deras arbete (House 1981:23-25).

Nya relationer

När kommunens ekonomiska bidrag till projektet avslutades lades verksamheten ner och Pelle började arbeta som lärare igen, på en gymnasieskola. De relationer han knöt med ungdomarna under projektets gång innebar att han kände de flesta ungdomarna när han började sin nya tjänst. Pelle var 41 år och fick snart en förfrågan om han var intresserad av att starta upp och ta en samordnartjänst för ämnet livskunskap med uppdraget att utbilda och utveckla livskunskapsarbete på samtliga skolor i kommunen.

Jag har haft kollegor och arbetskamrater, för det mesta får jag väl säga att det har varit bra chefer. De senaste cheferna som jag har haft liksom köper ens idéer. (eldsjäl H)

Många var positiva till att gå utbildningen och var glada över att Pelle tog tag i det här och stöttade honom. Pelles chefer var positivt inställda på arbetet Pelle gjorde och det engagemang han lade ner på arbetet.

Vi gjorde grupper från början så att de som var mest intresserade fick gå, eldsjälarna. Och sen stod de i kö och nu vill alla gå de här utbildningarna så det är jätte populärt. [...]Ur motgång och konflikt så kommer någonting bra, det är väl det som driver mig. Vänta, det kommer något bra. (eldsjäl F)

Pelle kände efter allt motstånd han har gått igenom på sina tidigare arbetsplatser, att han trivs och att han får den stöttning som han behöver för att driva sitt arbete och behålla engagemanget.

Jag var skadeskjuten ett tag, ordentligt. Men det är jag inte idag. Idag är jag starkare men "Han" lyckades med det och de andra med sina härskartekniker, skadeskjuta mig så att jag kände mig både vilsen och tog det personligt. (eldsjäl E)

Idag har Pelle goda relationer till sina kollegor på sitt nya jobb och människor runt omkring är glada över att ha Pelle som driver livskunskap och ser stor användning av Pelles kunskaper i skolan. Han har många kontakter idag och har ett gott samarbete med andra runt om i kommunen. Han är glad över att många börjar visa intresse och att stödet för hans arbete ökar.

Det är en annan inställning och det kan jag säga så här, att det är de senaste fyra åren, för nu har vi jobbat med främjande i fyra år och det var ungefär ett och ett halvt års tjt och utbildning. Men någonstans på denna resa så har den allmänna inställningen i kommunen vänt väldigt mycket. (eldsjäl F)

Det är till och med så att det ringer föräldrar och frågar och visar sitt intresse. [...]Det är jätte populärt. [...] mött mycket motstånd egentligen tills man har sett hur bra det har varit alltså, man har sett att det har funkade. (eldsjäl H)

Pelle har fått en annan inställning idag. Allt motstånd och det lilla stödet han haft i början har inte varit tillräckligt för att Pelle har kunnat fortsätta på sina tidigare arbetsplatser. Idag känner han ett större stöd från omgivningen som gör att Pelle är starkare med hjälp av andra.

Man kan säga så här: "Alla är barn i början" och man kan säga så här: "Att först nu har jag vågat ta ut svängarna mer och mer när det gäller att hitta mitt engagemang och våga lita på engagemanget", om man tänker hur jag var när jag kom ut som ny lärare. Jag hade samma elevsyn, målsättning men jag hade svårare att kunna lita på det som skulle kunna vara min starkaste drivkraft. Men nu på vägen så kan jag känna att det som håller i alla lägen, är att jag ska kunna vara engagerad. [...] Jag trodde kanske att själva ämnet var viktigare än mitt engagemang men jag har lärt mig under tiden att det som egentligen är min största styrka, det är mitt engagemang och det är nog det som är min drivfjäder. (eldsjäl C)

Jag kan ta hand om detta nu inte behöver jag springa runt och se till att allt funkar nu har jag folk som ansvarar och som är glada som tycker själva att det här är en bra grej. (eldsjäl F)

Kommentar

När kommunens instrumentella stöd försvann innebar det att verksamheten var tvungen att avslutas. Med sina erfarenheter och sitt starka engagemang för ungdomarnas utvecklingsmöjligheter var tjänsten som samordnare inte svår att tacka ja till. Pelle upplevde att hans engagemang är det starkaste han har, vilket tyder på att han är övertygad över sin ambition. Han fick på egen hand utveckla tjänsten som livskunskapssamordnare, men till skillnad från tidigare pionjärtider så tog det inte lång

tid att förankra hans idéer och värderingar hos sina chefer. Den uppskattning och det värderande stöd som han fick från sin omgivning medförde att han kunde stärka sitt engagemang och utveckla livskunskapsarbetet inom kommunen. Den nya rollen innebär att han kan arbeta mer övergripande med de frågor han tidigare stött på motstånd kring. Han behöver inte arbeta för att förankra sina idéer hos omgivningen utan kan utveckla sitt engagemang genom att stötta rektorerna och lärarna i deras arbete att integrera jämställdhetsperspektivet i den dagliga undervisningen. Han har ett stort nätverk av relationer som delar hans engagemang vilket innebär att han får olika typ av stöd från flera olika håll. Det sociala stödet har dels en direkt effekt på Pelles arbetsmotivation men även en buffrande effekt på Pelles övergripande hälsa. Han kan arbeta med frågor som han brinner för utan att bekymra sig för motstånd, för handlingsutrymmet är stort och de relationer som skapas innebär nya perspektiv och nya vägar att utveckla.

Diskussion och slutsatser

I uppsatsens avslutande kapitel diskuterar vi hur vår valda metod har bidragit till hur resultatet har formats samt dess styrkor och svagheter. Vår ambition är i det inledande avsnittet att tydliggöra varför vi valt att utgå från en hermeneutisk narrativ metod i strävan att svara på studiens syfte. Det avslutande avsnittet handlar om resultatet. Vi försöker klargöra de slutsatser som vi har kunnat dra genom analysresultatet. Avsnittet bidrar även med förslag till vidare forskning inom ämnet.

Om metoden

Den narrativa teori som studien präglas av har påverkat hela forskningsprocessen från hur det empiriska materialet samlades in till hur resultatet analyserades och framställdes. De tolkningar som den hermeneutiska traditionen bygger på har således gjorts utifrån vår specifika förståelse och den teoretiska referensram som presenterades inledningsvis. Det innebär att samtliga steg i forskningsprocessen har bidragit till att på sätt och vis forma resultatet efter den tolkningsprocess som analysen har bidragit med. Det innebär även att resultatet och de slutsatser som studien förmedlar, är ett alster av vår förmåga och vår möjlighet som författare, att utnyttja vår kreativitet till fullo. Vad ovanstående rader försöker förmedla är att studiens resultat kan och har påverkats av flera faktorer under processens gång (Johansson 2005:31).

Redan i urvalet av respondenter gjordes ett aktivt val kring hur eldsjälarna som studiens resultat skulle bygga på, skulle identifieras och lokaliseras. Det faktum att identifikationen skedde genom vår gatekeeper innebar att de valdes ut på en och samma grund och att de förmodligen kunde representera bilden av en eldsjäl bättre än om urvalet hade skett likt en snöbollseffekt där respondenterna identifieras genom olika referensramar. Att studiens gatekeeper var känd för respondenterna kan ha påverkat deras medverkan då samtliga identifierade eldsjälar gick med på att delta i studien.

Valet att genom en öppen intervju samla in den empiri som skulle utgöra grunden för vår analys grundades på att respondenten skulle få tillräckligt utrymme att själv berätta om sina erfarenheter. Att intervjumallen innefattade frågeområden medförde att berättelserna avbröts genom följdfrågor och att respondenten på så vis påverkades i sitt urval av livshändelser.

Följdfrågorna var å andra sidan nödvändiga för att förstå sammanhanget i berättelsen i relation till studiens syfte. Det material som framkom ur intervjuerna var på så vis starkt influerade av vår förförståelse och våra tolkningar (Johansson 2005:30). Det innebar förvisso att förförståelsen påverkades inför varje ny intervju (Trost 2005:28). På så vis var det en stor fördel att respondenterna var så många till antalet. Intervjuerna omvandlades ordagrant till text, men även den processen kan uppfattas som selektiv och ofullständig då transkripten enbart innehöll den språkliga kommunikationen (Johansson 2005:30). Kroppsspråk, betoningar, uppehåll och liknande sorterades bort inför analys. Pål Repstad (2007) betonar vikten av att använda alla sinnen vid analysprocessen för att främja kreativiteten och vidare sätta språket i ett sammanhang (2007:138). Då vår analysprocess utgick från att förstå berättelsen, genom att likt den hermeneutiska spiralen tolka och relatera berättelsens olika delar till helheten, så är kreativitet och ett öppet sinne en viktig förutsättning. Tidsaspekten framträder då som en faktor som påverkar tolkningsmöjligheterna. Möjligheten att knyta ihop delarnas komplexitet till ett gemensamt mönster kan om tiden är knapp, bli liten och leda till att resultatet kan uppfattas som otydligt eller magert (Repstad 2007:137-139, Ödman 2001:78-79). Studiens analysresultat skildras genom en metaberättelse av eldsjälarnas samtliga berättelser vilket kan uppfattas som en falsk fabricering och ett för enkelt generaliserande av eldsjälarnas livsberättelser (Johansson 2005:31). Avsikten är givetvis inte sådan, utan den fiktiva handlingen fungerar likt en ram för att sätta studiens resultat i ett sammanhang och för att visa hur engagemanget dynamiskt kan utvecklas genom påverkan av socialt stöd. Syftet med studien är att skapa förståelse, att förmedla en berättelse som ger utrymme för läsarens egen förförståelse och tolkning.

Om resultatet

De slutsatser man kan dra av studiens resultat är dels att det sociala stödet med dess olika effekter främjar och i vissa fall även fungerar som en förutsättning för engagemangets utveckling. Den utveckling som har varit gemensam för respondenterna i studien har haft ett mönster som kan liknas vid en spiral och bygger på en slags insikt om hur samhället ser ut och i många fall inte stämmer överens med individens grundvärderingar och som denne vill förändra.

Under utvecklingens gång har det sociala stödet främjande egenskaper, genom att det kan stärka individens uppfattning av att hennes eller hans ambition är betydelsefull, eller genom att skapa ett större handlingsutrymme. Men det kan emellertid uppstå motstånd av olika slag från omgivningen och då spelar det sociala stödet en förebyggande roll för att utvecklingen inte ska avstanna.

En individs utvecklade engagemang kan förstås som en spiralformad utvecklingsprocess där vissa förlopp kan innebära en upplevelse av ett starkt motstånd. I de skeendena spelar det sociala stödet en tydlig roll. Oberoende av var individen befinner sig i utvecklingsspiralen kan nya insikter medföra att individen finner flera vägar att utveckla sitt engagemang genom, och därmed uppleva känslan av att ha "många bollar i luften". Det sociala nätverket spelar då en betydande roll för att individen ska kunna förankra sitt engagemang och genom socialt stöd utveckla det tillsammans med andra. Det extrema engagemang som karaktäriserar de eldsjälarna som utgjort grunden för denna studie har således samtliga startat sin utveckling någonstans på spiralen och genomgått dess kedja av förlopp flera gånger. De har med socialt stöd från framför allt familj och vänner inledningsvis kunnat förankra sitt engagemang hos

omgivningen för att idag kunna driva de frågor de brinner för på flera nivåer och även på ett övergripande vis där de handleder andra att sträva efter deras grundläggande värderingar.

Storleken på individens nätverk av relationer verkar ha en betydande påverkan på individens uppfattade behov av stöd. Flera av de eldsjälar som intervjuades för studien uppfattades ha ett enormt socialt nätverk och verkade inte oroas för vare sig motstånd eller problem i arbetet. Istället verkade de kunna välja bland olika möjligheter att lösa eller till och med undvika eventuella problem. En slutsats är således att det sociala stödets effekter på individens hälsa och engagemang förändras till att liknas till större grad vid en buffrande effekt än vid huvudeffekthypotesen ju större det sociala nätverket blir.

Studien presenterar en tolkning av hur socialt stöd kan påverka engagemangets utvecklingsprocess och där igenom ett sätt att förstå hur eldsjälar håller sitt extrema engagemang vid liv. Syftet med studien är således uppfyllt men som ett ytterligare resultat följer fler frågor som kan ligga som förslag eller inspiration till ytterligare studier inom området.

Studien har inriktats på hur omgivningen påverkar eldsjälen och dennes utvecklande och bevarande av engagemanget. Men den berör inte hur eldsjälen genom sitt engagemang påverkar den sociala omgivning som denne är en del av. Vilka medel använder eldsjälen för att förankra sitt engagemang hos andra och hur uppfattas det av omgivningen?

Litteraturförteckning

- Alvesson, Mats & Deetz, Stanley (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Allvin, Michael et al. (2006). *Gränslöst arbete – socialpsykologiska perspektiv på det nya arbetslivet*. Malmö: Liber.
- Arvidsson, Alf (1998). *Livet som berättelse – Studier i levnadshistoriska intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, Alan (2006). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Daleke Grafiska AB.
- Cobb, Sidney (1976). *Social support as a Moderator of Life Stress*. *Psychosomatic Medicine*, vol 38, no 5, s 300-312.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (2004). *Flow, ledarskap och arbetsglädje*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Dalen, Monica (2008). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Granskär, Monica & Höglund-Nielsen Birgitta (red.)(2008). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Hedin, Ulla- Carin (1994). *Socialt stöd på arbetsplatsen vid sjukdom*. Göteborgs universitet.
- House, James (1981). *Work stress and social support*. Reading Mass. Addison-Wesley.
- Johansson, Anna (2005). *Narrativ teori och metod - Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Karasek, Robert & Theorell, Töres (1990). *Healthy Work, stress, productivity, and the reconstruction of working life*. New York: Basic Books, Inc. Publishers.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lantz, Annika (2007). *Intervjumetodik*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Maslach, Christina (1985). *Utbränd - En bok om omsorgens pris*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Palm, Kristina (2008). *Det riskabla engagemanget – Om regenerativ utveckling av mänskliga resurser, eldsjälar och ledarskap i radikal utveckling*. Doktorsavhandling. Stockholm: Kungliga Tekniska Högskolan.
- Philips, Åke (1988). *Eldsjälar - En studie av aktörskap i arbetsorganisatoriskt utvecklingsarbete*. Doktorsavhandling. Stockholm: Handelshögskolan.
- Repstad, Pål (2007). *Närhet och distans - Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. 4. Uppl. Studentlitteratur.

Sahlin, Ingrid (red.)(1996). *Projektets paradoxer*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. Uppl. Lund: Studentlitteratur

Uggelberg, Georg (2004). *Eldsjälar och förebilder - Prisade initiativ för lärande och utveckling på arbetsplatsen*. Stockholm: Kommentus Förlag.

Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer, inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. [Elektronisk] Tillgänglig:

http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_t_f_2002.pdf [2008-05-25]

Vaux, Alan (1998). *Social support - Theory, Research and intervention*. New York: Praeger Publishers, One Madison Avenue.

Währborg, Peter (2002). *Stress, och den nya ohälsan*. Natur och Kultur.

Ödman, Per-Johan (2001). *Tolkning, förståelse, vetande - Hermeneutik i teori och praktik*. Göteborg: Elanders Digitaltryck AB.

Östergren, Per- Olof (1990). *Socialt stöd och sociala nätverk i forskningen kring psykosocial arbetsmiljö*. Institutionen för klinisk samhällsmedicin. Lunds universitet. Citerar Alccalay, R & Pasich R J, *Psychosocial factors and the technologies of work*. Soc Sci Med 1983; 17: 1975-84

Östergren, Per- Olof (1990). *Socialt stöd och sociala nätverk i forskningen kring psykosocial arbetsmiljö*. Institutionen för klinisk samhällsmedicin. Lunds universitet. Citerar La Rocco J M, House J S & French J R O Jr, *Social support, occupational stress and health*. J Health Soc Behaviour 1980; 21: 202-18

Östergren, Per- Olof (1990). *Socialt stöd och sociala nätverk i forskningen kring psykosocial arbetsmiljö*. Institutionen för klinisk samhällsmedicin. Lunds universitet. Citerar Nuckolls K B, Cassel J, & Kaplan B H, *Psychosocial assets, life crises and the prognosis of pregnancy*. Am Epidemiol 1972; 95: 431-41

Bilaga 1.

Hej

Vi är två studenter från Högskolan Väst. Den här terminen gör vi vårt examensarbete i form av en C-uppsats om 15 poäng. Vi läser Hälsopromotionsprogrammet vilket innebär att vi kommer, vid avslutad utbildning, att erhålla en filosofie kandidatexamen i pedagogik med inriktning mot hälsopromotion.

Vi har särskilt intresserat oss för stödjande miljöer för personlig utveckling och har därför valt att skriva vårt arbete om detta. Syftet med vår uppsats är att bidra med förståelse kring sambanden mellan socialt stöd och engagemang.

För att uppnå syftet med vår studie kommer vi att genomföra ett antal intervjuer där din medverkan är av största intresse. Du är personligt utvald efter kontakt med [...] och [...] på [...].

Vi ser intervjun som ett samtal där vi får ta del av dina tankar och erfarenheter kring din verksamhet och yrkesroll. För vår egen skull kommer vi att banta intervjun som vi räknar med kommer att ta ca **60 minuter**. Den inspelade intervjun kommer att förvaras på en säker plats och uppgifter kring dig och din verksamhet kommer att behandlas konfidentiellt. Du kan avstå att svara på frågor eller när som helst avbryta din medverkan.

Intervjuerna kommer att ske enligt överenskommen tid och plats under **vecka 15-17**.

Vi återkommer till dig inom kort via telefon för att besvara eventuella frågor och förhoppningsvis boka tid och plats för en intervju. Vid eventuella frågor innan dess är du naturligtvis välkommen att kontakta oss.

Vänligen

Klaudia Radman   xxx-xxx xx xx
klaudia.radman@student.hv.se

Robert Skaresund   xxx-xxx-xx-xx
robert.skaresund@student.hv.se

Handledare

Anders Persson

Institutionen för individ och samhälle: avdelningen för socialpedagogik och sociologi
anders.persson@hv.se

Bilaga 2.

Intervjumall

- Nuvarande yrkesroll
  - Beskrivning av yrkesroll
  - Ambition

- Erfarenheter innan nuvarande yrkesroll
  - Ambition
  - Stödkällor
  - Uppfattning av socialt stöd

- Erfarenheter under nuvarande yrkesroll
  - Stödkällor
  - Uppfattning av socialt stöd

Högskolan Väst
Institutionen för omvårdnad, hälsa och kultur
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se